

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ТА ЗАВДАННЯ
для самостійної роботи студентів
з дисципліни «Економіка підприємства»
для студентів першого (бакалаврського) рівня
освіти
галузі знань «Управління та адміністрування»
спеціальності «Менеджмент»
Частина 2

Міністерство освіти і науки України
Вінницький національний технічний університет

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ТА ЗАВДАННЯ
для самостійної роботи
з дисципліни «Економіка підприємства»
для студентів першого (бакалаврського) рівня
освіти
галузі знань «Управління та адміністрування»
спеціальності «Менеджмент»
Частина 2

Вінниця
ВНТУ
2021

Рекомендовано до друку Методичною радою Вінницького національного технічного університету Міністерства освіти і науки України (протокол № від 18.11.2021 р.)

Рецензенти:

Н. О. Коваль, кандидат економічних наук, доцент.

І. В. Шварц, кандидат економічних наук, доцент.

Методичні вказівки та завдання для самостійної роботи дисципліни «Економіка підприємства» для студентів першого (бакалаврського) рівня освіти галузі знань «Управління та адміністрування» спеціальності «Менеджмент». Частина 2 / Уклад. Л. Д. Глущенко, Т. М. Пілявоз. Н. В. Буреннікова. – Вінниця : ВНТУ, 2021. – 76 с.

Методичні вказівки для самостійної роботи студентів розроблені з метою закріплення теоретичних знань студентів і формування практичних навичок з курсу «Економіка підприємства». Викладений матеріал методичних вказівок містить опис навчальної дисципліни «Економіка підприємства». У методичних вказівках викладено перелік питань, винесених на самостійну роботу з тем дисципліни «Економіка підприємства». Наведено основні формули, необхідні для розв'язання задач, запропоновано завдання для самостійного виконання та розв'язання, питання для самоконтролю та тестові завдання для перевірки засвоєння теоретичного та практичного матеріалу. Методичні вказівки містять словник основних термінів та рекомендовану літературу.

Призначені для студентів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня денної форми навчання, а також для викладачів, що викладають курси, пов'язані із економікою підприємства.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
ІНФОРМАЦІЙНИЙ ОБСЯГ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ	
«ЕКОНОМІКА ПІДПРИЄМСТВА».....	7
ЗАВДАННЯ ТА ТЕСТИ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ВИКОНАННЯ.....	12
ТЕМА № 6 Інвестиційна та інноваційна діяльність підприємства	12
ТЕМА № 7 Техніко-технологічна база і виробнича потужність.....	19
підприємства	19
ТЕМА № 8 Витрати на виробництво та.....	26
собівартість продукції підприємства.....	26
ТЕМА № 9 Ціноутворення на підприємстві.....	34
ТЕМА № 10 Якість і конкурентоспроможність продукції	40
ТЕМА № 11 Фінансово-економічні результати діяльності	48
підприємства	48
ТЕМА № 12 Економічна безпека та антикризова діяльність	56
ПИТАННЯ, ЯКІ ВІНОСЯТЬСЯ НА ЗАЛІК/ІСПИТ	67
СЛОВНИК ОСНОВНИХ ТЕРМІНІВ.....	69
ПЕРЕЛІК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ З ДИСЦИПЛІНИ	
«ЕКОНОМІКА ПІДПРИЄМСТВА».....	73

ВСТУП

У сучасних умовах глобалізації та необхідності вирішення важливих соціально-економічних проблем суспільства все більшого значення набувають питання, пов'язані з економікою підприємства. Технічні, економічні, соціальні і політичні успіхи в розвитку країни визначаються станом її наукового потенціалу. Саме тому сьогодні висуває нові вимоги до вищої освіти, до наукової компетентності фахівця, як людини, котра свідомо орієнтується в інформаційному та науковому просторі, самостійно опановує світоглядні парадигми.

Поглиблене усвідомлення інноваційних явищ і вміння їх розв'язувати неможливе без оволодіння науковим апаратом і логікою наукового економічного процесу. У зв'язку з цим постає потреба оновлення навчального процесу за рахунок впровадження ефективних технологій організації науково-дослідницької роботи студентів з її орієнтацією на економіку підприємства. Це сприятиме формуванню особистості з творчим мисленням, здатної самостійно вирішувати наукові завдання, здійснювати науково пізнавальний, а потім і педагогічний процес на відповідному інтелектуальному рівні на підґрунті застосування економіки підприємства.

Головними компонентами системи науково-методичної підготовки кваліфікованого фахівця є структура та зміст навчання, суттєве місце в якій посідають різні види науково-дослідної роботи, а також дисципліни науково-методологічної спрямованості.

Інтенсифікація навчального процесу, підвищення якості підготовки фахівців потребують від студентів уміння користуватися методикою самоосвіти, чітко орієнтуватися в джерелах наукової та економічної інформації. Творче ставлення до роботи, яке повинні мати студенти, не може бути здійсненим без новітніх знань щодо економіки підприємства. Саме тому дисципліна «Економіка підприємства» відіграє важливу роль в системі професійної підготовки студентів.

Метою вивчення дисципліни «Економіка підприємства» є формування базових знань стосовно основ механізму функціонування підприємства в сучасних умовах та набуття студентами практичних навичок щодо їх застосування у майбутній професії.

Основні завдання полягають у здобутті ґрунтовних знань з основних розділів прикладної економіки; набутті вмінь, спрямованих на отримання заздалегідь окреслених результатів господарювання шляхом ефективного використання трудових, матеріальних, нематеріальних, фінансових, інвестиційних тощо ресурсів підприємства; застосуванні практичних навичок у прийнятті науково-обґрунтованих управлінських рішень в умовах ринкової економіки; забезпеченні розширеного самовідтворення на основі інвестиційно-інноваційної моделі розвитку економіки; розкриті і засвоєнні механізму планування, організації і ефективно господарювання на рівні підприємства.

Самостійна робота студентів (СРС) містить:

- підготовку до аудиторних занять (лекцій, практичних тощо);
- виконання завдань з навчальної дисципліни протягом семестру;
- роботу над окремими питаннями з тем, які містить навчальна дисципліна, і які згідно з робочою навчальною програмою винесені на самостійне опрацювання студентів;
- підготовку до всіх видів контрольних випробувань, у тому числі до курсових, модульних і комплексних контрольних робіт;
- виконання завдань, передбачених програмою практики.

СРС складається із задач для самостійного розв'язування, питань для самоконтролю та тестових завдань для перевірки засвоєння теоретичного матеріалу. Самостійна робота студента над засвоєнням навчального матеріалу може виконуватися у бібліотеці, навчальних кабінетах і лабораторіях, комп'ютерних класах, а також у домашніх умовах.

На самостійне опрацювання студентів виносяться навчальні матеріали:

- за рівнем складності доступні для самостійного вивчення;
- що розширюють, доповнюють, деталізують знання основ, викладених в базовому курсі;
- аналогічні вивченим, побудовані на принципах, вже розглянутих у попередніх темах;
- спрямовані на формування навичок та стійких знань: задачі, тести, питання для самоперевірки;
- матеріали практичного спрямування, тобто такі, які ілюструють застосування загальних принципів, викладених у базовому курсі, в виробничих умовах.

Основною формою контролю та оцінювання самостійної роботи студентів є проведення контрольних заходів (поточний контроль та підсумковий контроль). Поточний контроль здійснюється під час проведення практичних занять і має на меті перевірку рівня підготовленості студента до виконання конкретної роботи. Підсумковий контроль охоплює семестровий контроль.

Контроль СРС здійснюється в залежності від виду самостійної роботи і передбачає такі форми: тестування; контрольні питання після кожної лекції; співбесіда; перевірку виконання індивідуальних завдань під час практики; колоквіуми; звіти з виконання практичних робіт; інші форми.

У процесі проведення контрольних заходів викладач оцінює:

- рівень засвоєння студентом навчального матеріалу, винесеного на самостійне опрацювання;
- вміння використовувати теоретичні знання при виконанні практичних задач;
- обґрунтованість та логічність викладення самостійно вивченого матеріалу;
- повноту розкриття теми дослідження;
- оформлення матеріалів згідно з висунутими вимогами.

Оцінки (бали), одержані студентами за виконання різних видів самостійної роботи, проставляються в Журналі викладача і входять до складу модульної бальної оцінки, тобто кількості балів, яку отримав студент в результаті контролю його знань, умінь та навичок при виконанні усіх видів навчальних робіт, віднесених до відповідного модуля.

Форми самостійної роботи студентів, форми контролю та звітність

Види та форми самостійної роботи студентів	Форми контролю та звітності
1. Вивчення обов'язкової та додаткової літератури, конспекту лекцій тощо	1. Активна участь в різних видах аудиторних занять
2. Підготовка до практичних занять	2. Активна участь у практичних заняттях
3. Підготовка до контрольних робіт та інших форм поточного контролю	3. Написання контрольної роботи тощо

ІНФОРМАЦІЙНИЙ ОБСЯГ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ЕКОНОМІКА ПІДПРИЄМСТВА»

Змістовий модуль 1. Економічні засади функціонування підприємства та його ресурсне забезпечення.

Тема 1. Основи економіки підприємства. Підприємство як економічний суб'єкт.

Ринкова економіка та місце в ній підприємства. Підприємство як відкрита система. Економічна модель підприємства. Підприємницька діяльність як основна сучасна форма господарювання. Принципи здійснення, форми, типи й моделі підприємницької діяльності. Правове забезпечення підприємництва. Формування підприємницького середовища. Підприємницькі договори (контракти, угоди). Структура договорів і порядок їх укладання. Міжнародний бізнес, його суб'єкти, типи і види. Поняття підприємства як організаційно відокремленої та економічно самостійної первинної ланки виробничої сфери. Місія й різноманітні цілі підприємства. Головні напрямки діяльності підприємства. Класифікація підприємств та її практичне значення. Форми об'єднання підприємств, їх утворення, мета і функції.

Література [1, 2, 7, 9, 11, 15, 16].

Тема 2. Зовнішнє середовище господарювання підприємства.

Поняття внутрішнього та зовнішнього середовищ підприємства. Макросередовище господарювання підприємств. Мікросередовище підприємства, його елементи. Вплив факторів на становище та діяльність підприємства, на його стратегію. Вплив зовнішніх чинників на результативність виробництва. Аналіз зовнішнього середовища підприємства.

Література [1, 2, 7, 13, 15, 16, 20].

Тема 3. Структура та управління підприємством.

Виробнича структура підприємства, її види і характеристика. Управління підприємством: поняття, завдання і принципи. Особливості управління як системи. Планування, організація, мотивація і контроль як основні функції управління підприємствами та організаціями. Класифікації методів управління. Змістова характеристика економічних, організаційно-розпорядчих і соціально-психологічних методів управління. Сутність і параметри організаційної структури управління підприємством. Основні типи організаційних структур управління. Принципи та етапи процесу побудови організаційних структур управління виробничими й невиробничими підприємствами. Особливості вибору організаційних структур управління для новостворюваних підприємств різних розмірів і форм власності. Необхідність і принципи формування вищих органів управління підприємства-

ми та організаціями. Зарубіжний досвід управління первинними ланками національної економіки. Напрями вдосконалювання управління підприємством.

Література [1, 2, 6, 7, 13, 15, 16, 20].

Тема 4. Планування та прогнозування діяльності підприємства.

Планування як функція управління. Система планів підприємства. Методи планування діяльності та розвитку підприємства. Стратегічне планування на підприємстві: сутність, основні етапи, методи вибору стратегії підприємства, різновиди стратегій. Сучасні проблеми розвитку системи стратегічного планування. Тактичне й оперативне планування діяльності підприємства. Основні показники тактичних планів, їх класифікація і призначення. Сутність і системи оперативного планування діяльності виробничих підрозділів підприємства. Проблеми вдосконалення системи планування за умов ринкової системи господарювання. Бізнес-планування: сутність і призначення. Стадії формування, логіка розробки й структура бізнес-плану. Типовий зміст і методика розробки окремих розділів бізнес-плану.

Продукція підприємства, її класифікація й вимірники обсягу. Номенклатура й асортимент продукції (послуг). Життєвий цикл продукції та виробництва.

Література [1, 2, 7, 9, 10, 13, 15, 16, 20, 22].

Тема 5. Основний капітал підприємства.

Сутність та види капіталу підприємства. Матеріальні активи як сукупність виробничих фондів та іншого майна підприємства. Поділ виробничих фондів на основні й оборотні, їх роль у здійсненні процесу виробництва продукції або надання послуг. Вартісна оцінка майнового комплексу підприємства. Основні фонди як загальноекономічне поняття. Поняття, класифікація і структура основних фондів підприємства. Облік і оцінка основних фондів. Первісна, відновна, залишкова, ринкова й ліквідаційна вартість основних фондів. Види та показники зношування основних фондів. Ремонт основних фондів, види ремонту. Амортизація основних фондів. Визначення норми амортизаційних відрахувань. Показники ефективності відтворення і використання основних фондів. Напрямки інтенсифікації відтворення та шляхи кращого використання основних фондів підприємства за нормальних умов господарювання.

Література [1, 2, 7-10, 13, 15, 16, 20].

Тема 6. Оборотний капітал підприємства.

Місце оборотного капіталу в структурі ресурсів підприємства. Сутнісна характеристика оборотного капіталу. Кругообіг оборотних коштів. Викремлення оборотних коштів, що обслуговують сфери виробництва й обігу. Нормовані й ненормовані оборотні кошти. Функціональна та елемент-

на структура оборотних коштів, її динаміка на підприємствах різних галузей економіки. Джерела формування оборотних коштів. Нормування оборотних коштів. Методи розрахунку нормативів оборотних коштів. Обчислення нормативів оборотних коштів в окремих їхніх елементах. Визначення сукупного нормативу оборотних коштів підприємства. Основні показники рівня ефективності використання оборотних коштів. Шляхи підвищення ефективності використання оборотних коштів. Поняття і види нематеріальних ресурсів підприємства, їх характеристика. Нематеріальні активи підприємства, їх оцінка та зношування. Франчайзинг, його види та практика застосування.

Література [1-3, 7-10, 13, 15, 16, 20].

Тема 7. Персонал підприємства, продуктивність і оплата праці.

Персонал підприємства, його склад. Структура персоналу підприємства, чинники, що впливають на неї. Категорії персоналу підприємства. Поділ персоналу за професіями і кваліфікацією. Розрахунок чисельності працюючих на підприємстві. Розрахунки чисельності окремих категорій робітників виробничих підприємств. Визначення чисельності працівників управління, спеціалістів і службовців для підприємств різних розмірів, сфер діяльності та форм власності. Поняття й основні елементи системи управління персоналом підприємств (організацій). Форми й ефективність підготовки, перепідготовки і підвищення кваліфікації персоналу (кадрів). Особливості систем управління у фірмах економічно розвинутих зарубіжних країн.

Продуктивність праці як економічна категорія. Методичні підходи до розрахунку продуктивності праці на виробничих підприємствах. Чинники зростання продуктивності праці. Динаміка продуктивності праці на підприємствах різних галузей. Резерви зростання продуктивності праці та заходи для їх використання в сучасних умовах господарювання. Організація і нормування праці на підприємстві. Мотивація як процес симулювання працівників, її моделі і методи. Мінімальна заробітна плата. Тарифна система, її елементи. Форми і системи оплати праці. Формування фонду оплати праці на підприємстві. Зарубіжний і вітчизняний досвід участі працівників у прибутках та власності приватизованих підприємств.

Література [1-3, 7-11, 13, 15, 16, 20, 21].

Змістовий модуль 2. Основні види діяльності підприємства та оцінювання її результатів.

Тема 8. Інвестиційна та інноваційна діяльність підприємства.

Сутність, характеристика інвестицій як найважливішого фінансового ресурсу для створення, функціонування й розвитку суб'єктів господарювання. Функціонально-елементний склад інвестицій підприємства. Внутрішні й зовнішні джерела інвестування. Інвестиційна діяльність. Виробни-

чі інвестиції, їх склад і структура. Планування виробничих інвестицій. Оцінка економічної ефективності виробничих інвестицій. Характеристика інвестиційного проекту. Ефективність інвестиційного проекту. Фінансові інвестиції. Види цінних паперів, їх характеристика. Чинники впливу на ефективність інвестицій. Інноваційні процеси, інноваційна діяльність: поняття, види і характеристика. Нововведення. Система нововведень на підприємствах різних галузей. Техніко-технологічні нововведення, управлінські, маркетингові нововведення. Методика визначення ефективності технічних нововведень. Чистий прибуток як визначальний показник економічної ефективності технічних новинок (нововведень). Особливості оцінки ефективності організаційних нововведень.

Література [1-3, 7-10, 13, 15, 16, 18, 20].

Тема 9. Техніко-технологічна база і виробнича потужність підприємства.

Поняття і значення техніко-технологічної бази виробництва. Складники техніко-технологічної бази, найефективніші способи її формування на підприємстві. Особливості формування виробничої бази на підприємствах різних галузей. Змістова характеристика й форми технічного розвитку підприємства. Діагностика стану технічного розвитку підприємства: необхідність, сутність, процедура й основні показники. Основні методичні принципи розрахунку виробничої потужності створюваного й діючого підприємства. Особливості визначення виробничих потужностей різногалузевих підприємств. Виробнича програми підприємства та її зв'язок з виробничою потужністю. Ресурсне обґрунтування виробничої програми.

Література [1-3, 7-10, 13, 15, 16, 20].

Тема 10. Витрати виробництва та собівартість продукції.

Поточні витрати як комплексний економічний показник. Включення поточних витрат виробництва до собівартості продукції (послуг). Поняття і класифікація витрат за окремими ознаками. Собівартість продукції, її види і показники. Зміст і методика формування статей кошторису виробництва. Розрахунки кошторису виробництва за окремими економічними елементами. Калькулювання витрат на виробництво та реалізацію продукції. Об'єкти калькулювання й калькуляційні одиниці. Типовий перелік калькуляційних статей витрат для більшості підприємств різних галузей. Методика обчислення окремих статей калькуляції. Джерела, чинники і шляхи зниження собівартості продукції. Планування зниження собівартості продукції.

Література [1-3, 7-10, 13, 15-18, 20].

Тема 11. Ціни та ціноутворення в ринкових умовах.

Поняття, роль і функції ціни у ринковій економіці. Види цін (тарифів) і сфери їх застосування. Методи встановлення ціни. Формування гуртових і роздрібних цін на продукцію. Методи ціноутворення. Граничні ціни на окремі види продукції. Можливі напрями вдосконалення ціноутворення на продукцію (послуги) в Україні.

Література [1-3, 6-10, 13, 15-18, 20].

Тема 12. Якість і конкурентоспроможність продукції.

Якість продукції (послуг) як основа конкурентоспроможності продукції підприємства. Показники й методи оцінки якості продукції (послуг).

Стандартизація продукції, її складові елементи і принципи здійснення. Сертифікація продукції, її економічне значення. Міжнародні системи сертифікації. Управління якістю продукції. Формування систем якості на підприємствах. Конкурентоспроможність продукції, чинники її забезпечення і методика оцінки. Економічна ефективність і шляхи підвищення якості та конкурентоспроможності продукції.

Література [1-3, 7-10, 13, 15, 17, 18, 20].

Тема 13. Фінансово-економічні результати діяльності підприємства.

Оцінка фінансово-економічного стану підприємства: мета, задачі та джерела інформації, методичні підходи. Прибутковість і дохідність: сутність та різниця між ними. Види прибутку підприємства, механізм формування, джерела формування. Ефективність виробництва: сутність, види і показники. Показники, резерви і чинники підвищення ефективності виробництва.

Література [1-3, 5, 7-10, 13, 15, 17, 18, 20].

Тема 14. Економічна безпека та антикризова діяльність.

Економічна безпека підприємства: сутність, мета, елементи. Способи здійснення оцінки економічної безпеки підприємства та інших суб'єктів господарювання. Оцінювання рівня економічної безпеки підприємства. Антикризове управління діяльністю підприємства. Управління ризиками господарської діяльності. Суть, мета і види санації підприємства. Причини і симптоми банкрутства підприємства. Процедура порушення справи про банкрутство. Процес ліквідації підприємств, які визнано банкрутами. Обґрунтування стратегії створення належної економічної безпеки підприємства. Необхідні заходи й ресурси для реалізації стратегії досягнення належної економічної безпеки суб'єкта господарювання.

Література [1-3, 7-10, 13, 15, 17, 18, 20].

ЗАВДАННЯ ТА ТЕСТИ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ВИКОНАННЯ

ТЕМА № 6 Інвестиційна та інноваційна діяльність підприємства

Мета закріпити теоретичні знання і практичні навички стосовно інноваційних та інноваційних процесів на підприємстві.

Зміст теми

1. Сутність, характеристика інвестицій як найважливішого фінансового ресурсу для створення, функціонування й розвитку суб'єктів господарювання.
2. Виробничі інвестиції, їх склад і структура. Характеристика інвестиційного проекту. Ефективність інвестиційного проекту.
3. Фінансові інвестиції. Види цінних паперів, їх характеристика.

Основні формули для розв'язування задач по темі

Показник річної економічної ефективності охоплює умовну річну економію витрат, фактичну економію витрат та річний економічний ефект.

Річний економічний ефект визначається за формулою

$$E_p = C_{ек} - E_n \cdot K_{дод}, \quad (6.1)$$

де $C_{ек}$ – річна економія витрат (собівартості);

E_n – показник нормативної економічної ефективності, величина якого залежить від прийнятого для підприємства рівня віддачі від капіталовкладень (як правило, 15%, тобто $E_n = 0,15$);

$K_{дод}$ – додаткові капіталовкладення, пов'язані з реалізацією інновацій.

Також для розрахунку річного економічного ефекту застосовується більш розширена формула:

$$E_p = [(C_1 + E_n \cdot K_{n1}) - (C_2 + E_n \cdot K_{n2})] \cdot N \quad (6.2)$$

де C_1, C_2 – собівартість одиниці продукції до і після впровадження інновацій;

K_{n1}, K_{n2} – питомі капіталовкладення до і після впровадження інновацій;

N – кількість продукції, що планується виготовити за рік.

Термін окупності капіталовкладень розраховується за формулою

$$T_{ок} = \frac{K_2 - K_1}{(C_1 - C_2) \cdot N}. \quad (6.3)$$

Річний економічний ефект визначається приведенням капітальних витрат до поточних протягом умовного року за формулою

$$E_{реф} = \Delta C - E_n \cdot \Delta K, \quad (6.4)$$

де ΔK – додаткові капіталовкладення, пов'язані з реалізацією інновацій;

E_n – показник нормативної економічної ефективності, величина якого залежить від прийнятого для підприємства рівня віддачі від капіталовкла-

день (як правило, для устаткування достатнім є рівень 15%, тобто $E_n = 0,15$).

Розрахунок останнього показника необхідний у разі впровадження інновацій технічного характеру, амортизаційний період яких перевищує один рік. Зниження рівня виробничих витрат може служити підставою для встановлення нижчої ціни на продукцію підприємства (за умов прийнятності рівня рентабельності це підвищуватиме конкурентоспроможність продукції і може збільшити попит на неї). Тоді річний економічний ефект складатиметься як із економії приведених витрат, так і з додаткового прибутку, отриманого внаслідок збільшення обсягів продажу продукції.

Формула для його розрахунку у такому разі матиме такий вигляд

$$E_{\text{реф}} = \Delta C + \Delta П - E_n \cdot \Delta K, \quad (6.5)$$

де $\Delta П$ – додатковий прибуток, отриманий підприємством внаслідок збільшення обсягу продажу продукції.

6.1 Завдання для самостійного виконання та розв'язування

Теоретичні питання

1. Оцінювання економічної ефективності інвестицій.
2. Основні чинники підвищення ефективності капітальних вкладень.
3. Роль інновацій та інвестицій у розвитку підприємства.

Задачі

Задача 6.1

Визначити, який із запланованих інвестиційних проектів більш рентабельний:

Проект	Інвестиції (І), тис. грн	Дохід (Д), тис. грн
1-й	446,5	640,2
2-й	750,6	977,5

Задача 6.2

Визначити абсолютну ефективність капіталовкладень, якщо обсяг випуску продукції 100000 шт. Ціна виробника 200 грн, собівартість виробу 160 грн. Обсяг капітальних вкладень 14000000 грн.

Задача 6.3

Собівартість одиниці продукції на підприємстві дорівнює – 0,86 дол. за одну одиницю, ну а на спеціалізованому підприємстві – 0,48 дол. за 1 тисячу штук; інвестиційні вкладення в проект, які призначені для створення нового спеціалізованого виробництва становлять 1,25 млн. дол.; транспортні витрати однієї тисячі штук товарної продукції рівні 4,8 дол.; річна виробнича потужність (обсяг випуску продукції), яка притаманна аналізованому спеціалізованому виробничому підприємству, дорівнює 11 млн. штук. Необхідно визначити, наскільки доцільно створювати спеціалізоване

виробництво певної продукції: розрахувати річний економічний ефект і термін окупності проекту.

Задача 6.4

Визначити беззбитковий обсяг виробництва продукції за такими даними: обсяг випуску продукції 700000 штук. Чиста виручка від реалізації цієї продукції складає 9000000 грн. Постійні витрати становлять 3200000 грн, змінні витрати на виробництво 700000 виробів становлять 4150000 грн.

Задача 6.5

Внаслідок удосконалення планування робочих місць на ділянці трудомісткість продукції зменшилась, що дало змогу зменшити суму заробітної плати основних робітників на 100 од. продукції на 50 грн. Економія заробітної плати становить 65% від всієї суми зниження собівартості. Виробнича програма ділянки на рік – 520 тис. виробів. Визначити умовно-річну економію і річний економічний ефект від реалізації інновації.

Задача 6.6

Виробництво продукції типу А в регіоні відбувається на кількох підприємствах галузі, які одночасно є її споживачами. Собівартість одиниці продукції на цих підприємствах у середньому становить 195 грн, а на спеціалізованому, яке буде збудовано найближчим часом, цей показник планується на рівні 138 грн. Середня вартість перевезення одиниці продукції на ньому становитиме 16 грн, а питомі капіталовкладення на його створення – 120 грн, $E_n = 0,15$. Річний обсяг виробництва продукції типу А на спеціалізованому підприємстві становитиме 10 млн. шт. Обґрунтувати доцільність створення спеціалізованого виробництва продукції типу А. Обчислити річний економічний ефект і термін окупності капіталовкладень.

Задача 6.7

Розрахувати економічну ефективність впровадження засобів механізації на операціях, які раніше виконували вручну, за такими даними: Погодинна тарифна ставка робітника 1 розряду – 36,11; Тарифний коефіцієнт до впровадження засобів механізації – 1,6; після – 1,8; норма часу на виконання операції до впровадження засобів механізації – 110 хв, після – 60 хв; річна виробнича програма – 90 тис. од., вводяться дві машини вартістю

90 000 гривень кожна; встановлена потужність однієї машини – 0,18 кВт; річні витрати на запчастини на одну машину – 4000 грн; норма амортизаційних відрахувань – 15%; відрахування на утримання та експлуатацію обладнання – 20%; нарахування на з/п – 33,5%; додаткова зарплата основних робітників – 10%.

Задача 6.8

Розрахувати показник чистого приведеного доходу для проекту, що вимагає разових стартових інвестицій у розмірі 550 тис. грн. та передбачає отримання прибутку протягом наступних чотирьох років у розмірі 300 тис. грн. щорічно.

Задача 6.9

Обрати один із двох запропонованих варіантів інвестування, скориставшись методом індексу рентабельності, за умови, що ставка дисконтування становить 25%. Грошові потоки за роками становлять:

Проект А, тис.грн.: 550, 300, 300, 300, 250.

Проект В, тис.грн.: 700, 300, 300, 300, 300, 200.

Довідково. Дисконтування (англ. *discount* – знижка) – метод приведення майбутньої вартості грошових коштів до їх вартості в поточний період.

Задача 6.10

Акціонерне товариство «Холдінгова компанія “Київміськбуд”» випустило одну тисячу привілейованих акцій номіналом 1000 грн. Мінімальний річний прибуток при емісії акцій було оголошено рівним 25% від їх номіналу. Чистий прибуток товариства складає 500 000 грн. Визначити мінімальну суму, яку товариство повинно сплатити кожного року у вигляді дивідендів за привілейованими акціями та прибуток на прості акції.

Задача 6.11

Підприємство у січні розрахункового року придбало облігації номінальною вартістю 50 000 грн за 48 000 грн. Фіксована ставка відсотка за облігацією становить 10 % річних. Дата погашення облігації через 5 років. Виплата відсотків здійснюється наприкінці кожного року. Визначити ефективну ставку відсотка.

Довідково. Номінальна відсоткова ставка – це річна ставка складних відсотків, виходячи з якої визначається величина ставки, що застосовується в кожному періоді при нарахуванні відсотків декілька разів на рік (щоденно, помісячно, щоквартально чи півріччя). Це, як правило, заявлена відсоткова ставка.

Ефективна ставка відсотків – це річна процентна ставка, що використовується як міра дохідності фінансової операції. Тобто, вона показує яка річна ставка простих відсотків дозволить досягнути такого ж фінансового результату, як і при нарахуванні складних відсотків один раз на рік. Ефективна ставка відсотків завжди більше номінальної.

Дисконт (англ. *discount* – знижка) – у банківській справі означає операцію купівлі банком цінних паперів за ціною, нижчою від номінальної, указаної на її лицьовому боці. Різниця між номіналом і реальною ціною купівлі становить суму *дисконту*.

Запитання для самоконтролю

1. Чому виробничі інвестиції називають «реальними»?
2. Що таке інвестиції?
2. У чому полягає сутність інвестиційної діяльності?
3. Наведіть класифікації інвестицій.
4. Що таке планування капітальних вкладень?
5. Які показники характеризують ефективність інвестицій?
6. Фінансові інвестиції: сутність, значення. Види цінних паперів.
7. Охарактеризуйте інноваційну діяльність.
8. Класифікація інновацій.
9. Яким чином відбувається планування капітальних вкладень?
10. Ефективність інноваційної діяльності.

Тестові завдання

1. Науково-технічний прогрес (НТП) – це:
 - а) процес безупинного розвитку науки і техніки;
 - б) придбання нових виробничих потужностей;
 - в) створення і впровадження нових технічних досягнень, технологій;
 - г) всі відповіді правильні.
2. В якій формі може протікати НТП:
 - а) в формі прориву;
 - б) прогресивній;
 - в) еволюційній;
 - г) стрибкоподібній?
3. Яким є значення НТП для суспільства:
 - а) НТП є головним джерелом підвищення продуктивності праці;
 - б) НТП робить другорядне значення на підвищення добробуту людей;
 - в) НТП стримує удосконалювання організації виробництва;
 - г) постійно знижуються вимоги до загальної культури виробництва?
4. Визначте пріоритетні напрямки НТП в Україні:
 - а) харчова промисловість;
 - б) розробка нових джерел енергії;
 - в) матеріальне забезпечення;
 - г) дотаційне фінансування.
5. Інвестиційна діяльність підприємства має місце у випадку:
 - а) придбання підприємством нового транспортного засобу;
 - б) виплати відсотків за користування банківським кредитом;
 - в) нарахування працівникам заробітної плати;
 - г) реалізації придбаних раніше на фондовому ринку цінних паперів.

6. Підприємство здійснює реальні інвестиції у випадку:

- а) придбання цінних паперів на фондовому ринку;
- б) індексації заробітної плати працівникам підприємства;
- в) розширення діючого підприємства;
- г) повернення неякісної сировини постачальнику.

7. Підприємство здійснює фінансові інвестиції у випадку:

- а) продажу короткострокових цінних паперів;
- б) передачі боргових зобов'язань на фондовому ринку;
- в) придбання акцій інших емітентів;
- г) виплати дивідендів власним акціонерам.

8. До власних джерел фінансування інвестиційної діяльності належить:

- а) виручка підприємства від продажу зайвих цінностей;
- б) нерозподілений прибуток;
- в) короткостроковий банківський кредит;
- г) довгостроковий банківський кредит.

9. До зовнішніх джерел фінансування інвестиційної діяльності підприємства належить:

- а) резерв на покриття безнадійної дебіторської заборгованості;
- б) витрати майбутніх періодів;
- в) випущені підприємством довгострокові облигації;
- г) векселі, отримані підприємством від покупців його продукції.

10. Метою проведення підприємством капітального ремонту є:

- а) усунення дрібних несправностей і попередження прогресуючого фізичного зносу;
- б) відшкодування нормального фізичного зносу конструктивних елементів основних фондів і максимально можливого відновлення початкових техніко-експлуатаційних параметрів;
- в) відшкодування морального зносу основних фондів;
- г) проведення технічного огляду основних фондів.

11. Реконструкція підприємства передбачає:

- а) спорудження за новим проектом його другої та наступних черг, нових цехів або розширення існуючих виробництв;
- б) спорудження окремих виробничих об'єктів на нових майданчиках за затвердженим початковим проектом;
- в) модернізацію та заміну фізично спрацьованого і технічно застарілого устаткування;

г) перебудову існуючих цехів та об'єктів основних фондів з метою вдосконалення виробництва та підвищення його техніко-економічного рівня.

12. Основними напрямками фінансових інвестицій є:

- а) вкладення капіталу в цінні папери фондового ринку;
- б) придбання сировини та матеріалів;
- в) виплата дивідендів акціонерам підприємства;
- г) вкладення коштів до статутних капіталів інших підприємств.

13. Характеристикою ступеня ризику інвестиційних проектів є:

- а) коефіцієнт варіації;
- б) середньорічний дохід;
- в) середньоквадратичне відхилення;
- г) чиста теперішня вартість грошових потоків від реалізації проектів.

14. Джерелами фінансування капітальних вкладень підприємства є:

- а) кошти на розрахунковому рахунку;
- б) прибуток підприємства, дохід від реалізації виведеного з експлуатації майна, довгострокові кредити;
- в) короткострокові кредити і кредиторська заборгованість;
- г) довгострокові кредити банку.

15. Спосіб економічного зростання шляхом кількісної зміни виробничих чинників на основі існуючого науково-технічного рівня називають:

- а) екстенсивним;
- б) інтенсивним;
- в) інноваційним;
- г) інкрементальним.

16. Процес комерціалізації нововведень не містить:

- а) дослідження ринку ;
- б) ринкове планування;
- в) дослідно-конструкторські роботи;
- г) ринкове випробування;
- г) конструювання.

ТЕМА № 7 Техніко-технологічна база і виробнича потужність підприємства

Мета: закріпити у студентів теоретичні знання й розвинути практичні навички з розрахунку виробничої потужності на прикладі механічного та складального цехів підприємства.

Зміст теми

1. Характеристика техніко-технологічної бази виробництва.
2. Організаційно-економічне управління технічним розвитком підприємства.
3. Формування та використання виробничої потужності підприємства.
4. Виробнича програма підприємства та її зв'язок з виробничою потужністю.

Основні формули для розв'язання задач по темі

Виробнича потужність групи технологічного обладнання (M_i) де виконується i -та технологічна операція при виготовленні конкретного виробу, визначається за формулою:

$$M_i = \frac{\Phi_p \cdot C_i \cdot K_g}{t_i}, \quad (7.1)$$

де Φ_p – режимний фонд часу роботи обладнання за розрахунковий (плановий) період (за рік, квартал, місяць тощо), хв, визначається за формулою:

$$\Phi_p = F_p \cdot P \cdot T_{зм} \cdot (1 - \alpha), \quad (7.2)$$

де F_p – число робочих днів за плановий період;

P – число змін;

$T_{зм}$ – тривалість зміни, хв;

α – втрати часу (у відносних одиницях) на плановий ремонт, налагодження обладнання та технологічні перерви, ($\alpha = 0,02 - 0,12$);

C_i – число одиниць взаємозамінюваного обладнання, шт.;

K_g – коефіцієнт виконання норм, ($K_g = 1,01$ та вище);

t_i – час виконання i -тої технологічної операції, хв.

Якщо виготовлення виробу потребує виконання декількох різних операцій і по кожній з цих операцій виробнича потужність обладнання різна, то виробнича потужність цеху – M (дільниці) по даному виробу визначається за мінімальним значенням виробничої потужності ($M_{i \min}$) групи обладнання однієї із операцій. Тобто:

$$M = M_{i \min}. \quad (7.3)$$

Коефіцієнт завантаження групи обладнання (K_i), де виконується i -та технологічна операція, визначається за формулою:

$$K_i = \frac{M}{M_i}. \quad (7.4)$$

Середній коефіцієнт завантаження обладнання по цеху (дільниці) (K_c) можна визначити за формулою:

$$K_c = \frac{\sum_1^Z (K_i \cdot C_i)}{\sum_1^Z C_i}, \quad (7.5)$$

де Z – число операцій;

C_i – число одиниць обладнання на кожній операції, шт.

Виробнича потужність складального цеху або дільниці (M_c) розраховується за формулою:

$$M_c = \frac{\Phi_p \cdot S_{ц} \cdot \beta \cdot K_6}{S_6 \cdot (1 + y) \cdot T_{ц}}, \quad (7.6)$$

де Φ_p – режимний фонд часу роботи цеху, ділянки за розрахунковий (плановий) період, хв;

$S_{ц}$ – загальна площа цеху, м²;

β – частина площі цеху, яка використовується під виробничий процес.

Тоді – $S_{ц} \cdot \beta$ – корисна (виробнича) площа цеху, м²;

S_6 – площа, яку безпосередньо займає виріб (верстак, стіл на якому проводиться складання виробу тощо), м²;

$$S_6 = a \cdot b, \quad (7.7)$$

y – коефіцієнт (у відносних одиницях), який враховує площу підходів, під'їздів до робочого місця тощо;

Тоді: $S_6 \cdot (1 + y)$ – робоча зона складання виробу, м²;

$T_{ц}$ – тривалість виробничого циклу виготовлення виробу, хв;

K_6 – коефіцієнт виконання норм, який планується;

a, b – габарити виробу в плані, м;

Коефіцієнт використання виробничої площі ($K_{пл}$) розраховується за формулою:

$$K_{пл} = \frac{N}{M_c}, \quad (7.8)$$

де N – число виробів, які були виготовлені за розрахунковий період часу, шт.

Завдання для самостійного виконання та розв'язання

Теоретичні питання

1. Основні шляхи збільшення виробничої потужності виробничого підрозділу з технологічним обладнанням.

2. Особливості визначення виробничих потужностей різногалузевих підприємств.

3. Ресурсне обґрунтування виробничої програми.

Задачі

Задача 7.1

На початок року виробнича потужність цеху становила 15200 виробів. За планом реконструкції з першого березня потужність цеху збільшиться на 2400 штук і в серпні – на 550 штук, а в жовтні потужність зменшиться на 480 штук. Визначити вихідну і середньорічну виробничу потужність.

Задача 7.2

Виробнича потужність підприємства на початок планового року складала 274 млн. грн. Середньорічний приріст потужності планується за рахунок: реконструкції сталеплавильного цеху – 37 млн. грн; проведення організаційно-технічних заходів – 19 млн. грн та зміни номенклатури продукції – 12 млн. грн. Вибуття виробничої потужності в результаті зносу основних фондів планується в сумі 18 млн. грн, в тому числі вибуття:

– обладнання з виробничою потужністю на виготовлення продукції на суму 9,5 млн. грн планується з 1 липня;

– решти виробничої потужності у зв'язку зі зносом основних фондів планується з 1 жовтня. Коефіцієнт використання середньорічної потужності 0,91. Розрахувати вихідну, середньорічну виробничу потужність, а також можливий обсяг продукції із розрахованої виробничої потужності у вартісному виразі.

Задача 7.3

Визначити виробничу потужність дільниці з виготовлення деталей.

Норми часу на виготовлення комплекту деталей такі: А – 30 хв, Б – 15 хв, В – 20 хв. Дільниця має 12 верстатів, режим роботи – двозмінний, тривалість зміни – 8 год, усього в році – 254 робочих дні.

Задача 7.4

На дільниці працюють 30 верстатів. Продуктивність одиниці обладнання – 15 виробів/год. Унаслідок організаційно-технічних заходів продуктивність у звітному періоді зросте на 15%. Режим роботи підприємства – 1,5 зміни. Тривалість зміни – 7 годин. Коефіцієнт використання робочого часу – 0,92. У прогностичному періоді 260 робочих днів. Коефіцієнт використання потужності – 0,87. Визначити прогностичну виробничу потужність та очікуваний розмір випуску продукції.

Задача 7.5

Визначити потужність і коефіцієнт завантаження верстата за такими даними. У році 260 робочих днів. Режим роботи двозмінний, тривалість зміни 8 годин, втрати часу на ремонт – 3%. Річний план виготовлення деталей 700 шт. Трудомісткість деталі 6 н.-год. Коефіцієнт виконання норм виробітку – 1,2.

Задача 7.6

Визначити виробниче завдання пакувальної дільниці, якщо вона має три поточкові лінії. Продуктивність кожної лінії 8 т/зміну. Відходи виробництва становлять 2%. Продукція пакується в контейнери масою 12 кг.

Задача 7.7

На підприємстві планується переробити 5800 тонн сировини. Технічна норма продуктивності лінії 0,5 тонн / годину. Лінія працює у дві зміни по 8 годин. У роботі лінії плануються дві перерви на зміну по 5 хвилин кожна. Сезон перероблення сировини в готову продукцію триває 60 діб. Визначити необхідну кількість ліній для перероблення сировини.

Задача 7.8

Визначити необхідну кількість робочих місць і коефіцієнт їх завантаження, якщо трудомісткість виготовлення продукції по всіх операціях виготовлення продукції 380 хв, такт потоку 5 хв, коефіцієнт виконання норми 110%.

Задача 7.9

Виробничий процес складається із 7 операцій, тривалість виконання яких складає: 1-ї – 8 хв; 2-ї – 6 хв; 3-ї – 30 хв; 4-ї – 4 хв; 5-ї – 7 хв; 6-ї – 8 хв; 7-ї – 16 хв. Темп потоку складає 5 одиниць продукції / годину. Норма часу на виконання одним робітником робіт із обслуговування всіх операцій процесу дорівнює 110 хвилинам. Розрахувати необхідну кількість обладнання та явочну чисельність робітників на лінії.

Задача 7.10

Визначити потрібну кількість робочих місць та коефіцієнт їх завантаження, якщо трудомісткість виробленої продукції – 250 хв, такт потоку – 4 хв, коефіцієнт виконання норми – 1,12.

Запитання для самоконтролю

1. Дайте визначення виробничої потужності підрозділу.
2. Від яких факторів залежить виробнича потужність технологічного обладнання?
3. Від яких факторів залежить виробнича потужність складального цеху або дільниці?
4. Чому виробнича потужність визначається за мінімальним значенню M_{\min} ?
5. Як визначити календарний, номінальний та дійсний фонди робочого часу?
6. Як визначити режимний фонд часу роботи технологічного обладнання?
7. Які бувають втрати часу, коли простоює технологічне обладнання?

8. Як визначається коефіцієнт завантаження обладнання? Назвіть його величину для мінімального значення виробничої потужності.

9. Запишіть формулу для визначення середнього коефіцієнта завантаження обладнання.

10. Як визначається коефіцієнт використання робочої площі?

Тестові завдання

1. Виробнича потужність підприємства – це:

- а) максимальний випуск продукції у вузькому місці;
- б) система адресних завдань із виробництва продукції;
- в) максимально можливий випуск продукції за певний період часу за умови максимального завантаження обладнання та виробничої площі;
- г) максимально можливий річний випуск продукції з використанням технічних засобів.

2. Виробнича потужність не залежить від:

- а) номенклатури, асортименту та якості продукції, що випускається;
- б) кваліфікації робітників;
- в) тривалості виробничого циклу;
- г) наявного на підприємстві обладнання.

3. При розрахунку виробничої потужності у багатноменклатурному виробництві береться до уваги:

- а) корисний фонд робочого часу устаткування, кількість устаткування, трудомісткість одиниці продукції;
- б) корисний фонд робочого часу устаткування, кількість устаткування, трудомісткість одиниці типового виду продукції;
- в) корисний фонд робочого часу устаткування, кількість устаткування, трудомісткість комплекту;
- г) коефіцієнт виробничої потужності відносно груп устаткування, виробнича програма.

4. Одиниці вимірювання виробничої потужності підприємства:

- а) вартісні;
- б) трудові;
- в) натуральні;
- г) ті ж самі, за якими планується випуск продукції.

5. Виробнича потужність, що визначається періодично у зв'язку зі зміною вимог виробництва або з перевищенням проектних показників:

- а) проектна;
- б) поточна;
- в) резервна;
- г) планова.

6. Виробнича потужність, що визначається в процесі реконструкції діючого або будівництва нового підприємства:

- а) проектна;
- б) поточна;
- в) резервна;
- г) планова.

7. До факторів, що визначають виробничу потужність, відносяться:

- а) кількість устаткування (площі), фонд часу роботи устаткування, продуктивність устаткування;
- б) фактори технічного та організаційного рівня виробництва;
- в) продуктивність праці, продуктивність устаткування;
- г) виробнича програма.

8. Очікуваний середній обсяг діяльності, якого можна досягти за умов звичайної діяльності підприємства протягом кількох років або операційних циклів з урахуванням запланованого обслуговування виробництва, називається:

- а) нормальною потужністю;
- б) виробничою (максимальною) потужністю;
- в) коефіцієнтом використання потужності.

9. Виробнича потужність підприємства визначається за потужністю підрозділів:

- а) основних;
- б) допоміжних;
- в) перспективних;
- г) що є вузькими місцями.

10. Виробнича потужність підрозділів визначається за потужністю обладнання:

- а) основного;
- б) допоміжного;
- в) резервного;
- г) що вводиться до експлуатації.

11. При визначенні виробничої потужності підприємства використовують фонд часу роботи обладнання:

- а) календарний;
- б) номінальний;
- в) плановий;
- г) фактичний.

12. При безперервному режимі роботи підприємства номінальний фонд часу роботи обладнання буде дорівнювати:

- а) фактичному;
- б) плановому;
- в) календарному;
- г) середньостатистичному.

13. З наведених нижче факторів не сприяють підвищенню ефективності використання виробничих потужностей підприємства:

- а) зниження серійності випуску продукції;
- б) збільшення змінності роботи устаткування;
- в) підвищення питомої ваги активної частини основних фондів в їх загальному обсязі;
- г) підвищення ступеня оновлення устаткування.

14. Середньорічна виробнича потужність підприємства розраховується як:

- а) потужність на початок періоду, скоригована на приріст потужності та зменшення потужності за рахунок вибуття;
- б) потужність на початок періоду, скорегована не тільки на приріст (зменшення) потужності, а й строки її введення (вибуття);
- в) середньоарифметичне із вхідної та вихідної потужності;
- г) потужність, що склалася станом на 1 червня відповідного періоду.

15. Коефіцієнт використання виробничої потужності розраховується як:

- а) частка від ділення запланованої річної продуктивності підприємства на середньорічну потужність;
- б) добуток потужності одиниці обладнання на кількість одиниць обладнання;
- в) частка від ділення трудомісткості кожного виробу на базову трудомісткість;
- г) частка від ділення вихідної виробничої потужності на вхідну.

16. Річна кількість продукції, яку випустило підприємство, становить 360 тис. од., виробнича потужність підприємства – 400 тис. од. / рік. Коефіцієнт використання виробничої потужності дорівнює:

- а) 0,7;
- б) 0,8;
- в) 0,9;
- г) 1,0.

ТЕМА № 8 Витрати на виробництво та собівартість продукції підприємства

Мета: закріпити у студентів теоретичні знання та розвинути практичні навички з розрахунку собівартості одиниці продукції.

Зміст теми

1. Сутність та класифікація витрат підприємства.
2. Собівартість продукції, її види і показники.
3. Калькулювання собівартості продукції.

Основні формули для розв'язування задач з теми

Витрати на виробництво можна відобразити як суму трьох елементів виробничого процесу:

$$B = M + A + Z, \quad (8.1)$$

де B – витрати на виробництво;

M – матеріальні витрати;

A – амортизація;

Z – заробітна плата з нарахуваннями.

Єдина для всіх галузей номенклатура калькуляційних статей витрат відсутня, що зумовлено особливостями різних галузей.

В цілому рекомендується такий перелік калькуляційних статей.

Склад статей калькуляції:

1. Сировина й основні матеріали

$$M = H_m \cdot C_m, \quad (8.2)$$

де H_m – норма витрат основного матеріалу на одиницю продукції, од.;

C_m – ціна одиниці матеріалу, грн/од.

2. Допоміжні матеріали.

3. Купівельні, комплектуючі вироби, напівфабрикати.

4. Зворотні відходи (віднімають).

5. Основна заробітна плата виробників на одиницю виробу визначається:

$$OЗП = TC_i \cdot t_{um}, \quad (8.3)$$

де TC_i – годинна тарифна ставка робітника i -го розряду, грн;

t_{um} – норма часу на виріб або нормативна трудомісткість, годин;

6. Додаткова заробітна плата виробників визначається у відсотках від основної заробітної плати.

7. Єдиний соціальний внесок на загальнообов'язкове державне соціальне страхування (ЄСВ) розраховують у відсотках (22% для всіх категорій платників); станом на кінець 2021 р. – не менше, ніж 1430 грн (22% від мінімальної зарплати).

8. Витрати на підготовку і освоєння виробництва, витрати на утримання та експлуатацію обладнання, цехові витрати, загальновиробничі витрати визначають у відсотках від основної заробітної плати.

9. Виробнича собівартість – це сума витрат з першої статті по восьму.

10. Адміністративні витрати, витрати на збут (позавиробничі витрати) розраховують у відсотках від виробничої собівартості.

11. Повна собівартість дорівнює сумі виробничої собівартості та позавиробничих витрат.

Зниження виробничої собівартості під впливом певного фактора з допомогою коефіцієнта еластичності може бути розраховано за такою залежністю:

$$\frac{C_0 - C_{nl}}{C_0} = E_i \cdot \left(\frac{X_{nli} - X_{oi}}{X_{oi}} \right) \% . \quad (8.4)$$

де C_0 , C_{nl} – значення виробничої собівартості продукції відповідно у базовому періоді та за планом;

X_{nli} , X_{oi} – значення i -го фактора відповідно у базовому періоді та за планом;

E_i – коефіцієнт еластичності для i -го фактора.

Завдання для самостійного виконання та розв’язування

Теоретичні питання

1. Методи калькулювання повної собівартості.
2. Основні шляхи зниження собівартості продукції.
3. Зміст і методика формування статей кошторису виробництва.
4. Розрахунки кошторису виробництва за окремими економічними елементами.

Задачі

Задача 8.1

Розрахуйте виробничу собівартість виробу. На виріб витрачається 5 кг основного матеріалу по 1200 грн за кілограм, відходи складають 11%, ціна відходів 200 грн за кг, середній розряд робіт і робітників – 4, додаткова заробітна плата основних робітників – 10%, єдиний соціальний внесок на загальнообов’язкове державне соціальне страхування (ЄСВ) – 22%, витрати на утримання і експлуатацію обладнання – 150%, загальновиробничі витрати – 200%. Витрати на технологічне паливо – 1500 грн, годинна тарифна ставка – 36,11 грн, адміністративні витрати – 7%, витрати на збут – 5%, норма часу на виготовлення виробу – 2 нормо-години.

Задача 8.2

Визначити виробничу собівартість виробу за такими даними: витрати на матеріали складають 3700 грн; зарплата за виготовлення деталі 500 грн; ЄСВ – згідно з чинним законодавством; витрати на утримання і експлуатацію обладнання – 100%; загальновиробничі витрати – 160%; адміністративні витрати – 6%; витрати на збут – 3%.

Задача 8.3

Розрахувати повну собівартість виробу, виходячи з такої інформації. За попередніми розрахунками, витрати конструкційних матеріалів на одиницю виробу мають становити: сталі 3,2 кг, бронзи 0,8 кг. Покупна ціна цих матеріалів дорівнює відповідно 50 000 і 400 000 гривень за 1 тону. Основна зарплата виробничих робітників складатиме 28 000 гривень, додаткова зарплата виробничих робітників 12%, єдиний соціальний внесок на загальнообов'язкове державне соціальне страхування – 22%. Витрати на утримання та експлуатацію устаткування очікуються в розмірі – 90% і загальновиробничі витрати – 60%. Адміністративні витрати – 7%, витрати на збут – 5%.

Задача 8.4

На промисловому підприємстві виробляють вироби, на виготовлення одиниці яких витрачається 60 т чавуну. Закупівельна ціна останнього становить 35 000 гривень за одну тону. Технологічно немінучі відходи металу складають 30 % від його маси. Ціна відходів 7000 грн/т. Основна зарплата в розрахунку на одиницю продукції дорівнює 6000 гривень, додаткова зарплата – 6%, єдиний соціальний внесок на загальнообов'язкове державне соціальне страхування – згідно з чинним законодавством. Загальновиробничі витрати – 120%, адміністративні витрати – 5%. Витрати на збут передбачаються в розмірі 2%. Визначити повну собівартість виробу.

Задача 8.5

У звітному році собівартість товарної продукції – 45 тис. грн., що означило витрати на 1 грн товарної продукції – 0,89 грн. У плановому році витрати на 1 грн товарної продукції повинні становити – 0,85 гривень. Обсяг виробництва продукції планується збільшити на 8%. Визначити собівартість товарної продукції планового року.

Задача 8.6

Кошторис витрат на виробництво становить 26 500 тис. гривень, роботи і послуги непромислового характеру заплановані в сумі 325 тис. гривень, вартість покупних напівфабрикатів і комплектуючих виробів, які включені у валову продукцію, становить 120 тис. гривень, приріст залишків незавершеного виробництва – 520 тис. гривень. Визначити собівартість товарної продукції.

Задача 8.7

Визначити, на скільки відсотків знизиться собівартість продукції машинобудівного підприємства, якщо відомо, що частка заробітної плати в загальній собівартості – 25%. У наслідок механізації виробничих процесів планується скоротити трудомісткість виготовленої продукції на 6,2%.

Задача 8.8

Скласти кошторис витрат виробництва на основі таких даних (тис. гривень): сировина та основні матеріали – 4200; допоміжні матеріали - 260; паливо зі сторони – 120; енергія зі сторони – 80; зарплата (основна і додаткова) – 2300; відрахування у фонд соціального страхування – 160; амортизація – 180; інші грошові витрати – 95; витрати, які не входять до валової продукції – 60; змінний залишок незавершеного виробництва (приріст) – 120; позавиробничі витрати – 130; товарна продукція в оптових цінах – 9000.

Задача 8.9

Собівартість верстата в звітному році склала 1840 тис. гривень, у тому числі, заробітна плата – 180 тис. грн. За рахунок переводу складання верстата на потоковий метод планова трудомісткість виготовлення верстата скоротилась на 20%. Визначити плановий процент зниження собівартості.

Задача 8.10

Собівартість одного виробу у звітному році склала 980 гривень, при цьому затрати на матеріали становили 450 грн. У плановому періоді планується знизити затрати матеріалів до 37 гривень на виріб. Визначити процент зниження собівартості

Запитання для самоконтролю

1. Розкрийте економічну сутність собівартості продукції як економічної категорії та показника, який характеризує ефективність роботи підприємства.
2. Назвіть, які витрати входять до собівартості продукції.
3. За якими ознаками класифікують витрати, котрі входять до собівартості продукції?
4. У чому полягає різниця між економічними та бухгалтерськими витратами?
5. Охарактеризуйте основні принципи класифікації собівартості продукції.
6. За якими принципами класифікують витрати, пов'язані з виробництвом та реалізацією продукції?
7. Наведіть класифікацію витрат, що формують собівартість продукції, за економічними елементами.
8. Наведіть класифікацію витрат, що формують собівартість продукції, за статтями калькуляції.
9. Розкрийте особливості та відмінні риси постійних і змінних витрат.
10. Єдиний соціальний внесок на загальнообов'язкове державне соціальне страхування (ЄСВ): сутність, нарахування, значення.

Тестові завдання

1. Витрати – це:

- а) загальноекономічне поняття, що характеризує використання різних речовин і сил природи у процесі господарювання;
- б) сума витрат на виробництво і реалізацію продукції (робіт, послуг);
- в) синтетичний показник господарської діяльності;
- г) сума витрат на виробництво та позареалізаційних витрат.

2. Наявні (бухгалтерські) витрати – це:

- а) доходи, які могли бути отримані на власні ресурси (капітал), якщо при найнятті їх можна було б здати в оренду, покласти в банк тощо;
- б) сукупність витрат, які безпосередньо пов'язані з виробництвом та реалізацією продукції (робіт, послуг);
- в) матеріальні затрати та затрати на оплату праці;
- г) синтетичний показник, який характеризує витрати підприємства на виробництво.

3. Економічні витрати являють собою:

- а) грошові платежі постачальникам ресурсів: оплату сировини, палива, заробітну плату, амортизаційні відрахування;
- б) усі види виплат підприємства постачальникам за ті ресурси, що були використані;
- в) витрати, які мають неявний характер та відображають використання у виробництві ресурсів, які належать власникам підприємства;
- г) витрати, які безпосередньо пов'язані з виробництвом окремих видів продукції.

4. За способом включення елементів затрат в об'єкт обліку і калькуляції затрати поділяються на:

- а) прямі, непрямі;
- б) трудові, матеріальні, грошові;
- в) основні, накладні;
- г) змінні, умовно-постійні.

5. За характером зв'язку з процесом виготовлення продукції затрати поділяються на:

- а) прямі, непрямі;
- б) одиничні, комплексні;
- в) виробничі, невиробничі;
- г) основні, накладні.

6. Собівартість продукції являє собою:

- а) усі види виплат підприємства постачальникам за ті ресурси, що були використані;

- б) грошові платежі постачальникам ресурсів: оплату сировини, палива, заробітну плату, амортизаційні відрахування;
- в) грошове вираження витрат на виробництво та реалізацію продукції;
- г) витрати всіх ресурсів підприємства на виробництво продукції.

7. Змінні витрати – це ті:

- а) які не залежать від динаміки обсягів виробництва;
- б) які збільшуються або зменшуються відносно динаміки обсягів виробництва;
- в) які безпосередньо пов'язані з виробництвом окремих видів продукції;
- г) які пов'язані з організацією та обслуговуванням виробництва.

8. До непрямих витрат належать:

- а) витрати на оплату праці основних робочих;
- б) витрати на сировину та матеріали;
- в) витрати на утримання та обслуговування устаткування;
- г) амортизація основних фондів та нематеріальних активів.

9. До постійних витрат належать:

- а) основна заробітна плата основних робочих;
- б) затрати на сировину та матеріали;
- в) затрати на напівфабрикати та комплектуючі;
- г) загальногосподарські витрати.

10. До прямих не відносяться витрати на:

- а) сировину і матеріали;
- б) зворотні відходи;
- в) заробітну плату основних виробничих робітників;
- г) експлуатацію та утримування устаткування;
- д) знос інструмента.

11. Витрати виробництва на підприємстві складаються із:

- а) заробітної плати, амортизаційних відрахувань, вартості матеріалів, накладних витрат;
- б) податків, заробітної плати, амортизаційних відрахувань, підприємницького прибутку;
- в) відсотків за кредитом, заробітної плати, податку на прибуток, амортизаційних відрахувань;
- г) витрат на відрядження і представницьких витрат, вартості матеріалів, податку на прибуток, податку на додану вартість.

12. Приріст витрат, що пов'язаний з випуском додаткової одиниці продукції – це:

- а) сукупні витрати;
- б) граничні витрати;
- в) змінні витрати;
- г) умовно-постійні витрати.

13. Паливо на технологічні цілі належить до:

- а) прямих витрат;
- б) накладних витрат;
- в) граничних витрат;
- г) непрямих витрат.

14. Максимальна сума постійних витрат підприємства у поточному періоді визначається відносно:

- а) фактичного обсягу реалізації;
- б) критичного обсягу реалізації;
- в) фактичного обсягу випуску продукції;
- г) попереднього обсягу реалізації.

15. Метою групування витрат за калькуляційними статтями є:

- а) визначення потреби в поточних витратах;
- б) визначення собівартості одиниці виробу;
- в) визначення структури собівартості виробленої продукції;
- г) розробка плану зниження собівартості.

16. Класифікація витрат на виробництво за економічними елементами витрат є основою для:

- а) розрахунку собівартості конкретного виду продукції;
- б) упорядкування кошторису витрат на виробництво;
- в) обчислення витрат на матеріали;
- г) визначення витрат на заробітну плату;
- д) встановлення ціни виробу.

17. Виробнича собівартість продукції включає усі витрати:

- а) одного виробничого підрозділу на виробництво продукції;
- б) підприємства на виробництво продукції;
- в) підприємства на виробництво продукції плюс витрати на їх реалізацію;
- г) усі відповіді неправильні.

18. Кошторис витрат на виробництво складається на підставі:

- а) групування затрат за економічними елементами;
- б) групування затрат за статтями калькуляції;
- в) розподілу затрат на основні та накладні;
- г) розподілу затрат на прямі та непрямі.

19. Зі збільшенням обсягу виробництва собівартість одиниці продукції:

- а) збільшується;
- б) знижується;
- в) залишається без змін;
- г) змінюється пропорційно зміні обсягу виробництва.

20. Калькулювання – це обчислення собівартості:

- а) валової продукції;
- б) окремих виробів;
- в) товарної продукції;
- г) реалізованої продукції.

21. На зниження собівартості продукції впливають такі фактори:

- а) поліпшення використання природних ресурсів;
- б) підвищення технічного рівня виробництва;
- в) поліпшення структури виробленої продукції;
- г) зміна розміщення виробництва;
- д) усі перераховані фактори.

22. До загальновиробничих витрат не відносять витрати на:

- а) охорону праці;
- б) відрядження;
- в) амортизаційні відрахування на відтворення машин та устаткування;
- г) управління, виробниче і господарське обслуговування в межах виробництва.

ТЕМА № 9 Ціноутворення на підприємстві

Мета: закріпити у студентів теоретичні знання та розвинути практичні навички з розрахунку цін на продукцію підприємства.

Зміст теми

1. Ціноутворення на підприємстві та цінова політика.
2. Методи ціноутворення.

Основні формули для розв'язування задач з теми

За методом, що враховує тільки виробничі витрати, оптова ціна підприємства розраховується за формулою:

$$Ц = C_{pn} \cdot \left(1 + \frac{R_{pn}}{100}\right), \quad (9.1)$$

де C_{pn} – виробнича собівартість одного виробу;

R_{pn} – задана рентабельність продукції.

За методом, що враховує повну собівартість одного виробу, оптова ціна підприємства розраховується за формулою:

$$Ц = C_{n.pn} \cdot \left(1 + \frac{R_{pn}}{100}\right), \quad (9.2)$$

де $C_{n.pn}$ – повна собівартість одного виробу.

В ринкових умовах господарювання більшість товарів продається і купується за вільними цінами, які формуються із таких елементів:

$$Ц = C + П + ПДВ + АЗ + B_n + T_n + M, \quad (9.3)$$

де C – повна собівартість одиниці продукції;

$П$ – прибуток;

$ПДВ$ – податок на додану вартість;

$АЗ$ – акцизний збір (для підакцизних товарів);

B_n – вартість послуг посередників (якщо вони залучаються підприємством просування товару на ринку);

T_n – інші торговельні надбавки до ціни (на реалізацію продукції в мережі роздрібною торгівлі, в магазинах тощо);

M – мито (якщо продукція експортується).

Основним методом ціноутворення на підприємстві є модель «середні витрати + прибуток», тобто

$$Ц_{omm.в} = C + П. \quad (9.4)$$

Продукція підприємства-виробника реалізовується за відпускними цінами. Відповідно до чинного в Україні законодавства у складі відпускної ціни крім оптової ціни виробника містяться непрямі податки – акцизний збір (для підакцизних товарів) і податок на додану вартість:

$$Ц_{omm} = C + П + АЗ + ПДВ = Ц_{omm.в} + АЗ + ПДВ. \quad (9.5)$$

Акцизний збір – це непрямий податок, що включається у ціну товару на предмети розкоші і високорентабельні вироби, а також на товари підприємств-монополістів:

$$AZ = \frac{C_{\text{онт.в.}} \cdot AZ\%}{100}, \quad (9.6)$$

де $AZ\%$ – ставка акцизного збору, %; згідно з чинним законодавством.

Податок на додану вартість (ПДВ) – це непрямий податок, який включається у ціну реалізації товарів, робіт, послуг і сплачується на кожному етапі їх виробництва і реалізації.:

$$ПДВ = (C_{\text{онт.в}} + AZ) \cdot \frac{ПДВ\%}{100}, \quad (9.7)$$

де $ПДВ\%$ – ставка ПДВ, %; згідно з чинним законодавством.

Ціна реалізації товару організацією оптової торгівлі ($C_{p.онт.}$) формується на основі відпускної ціни виробника, витрат обігу і прибутків підприємства оптової торгівлі і ПДВ:

$$C_{p.(онт.)} = (C_{\text{онт.}(без ПДВ)} + (Z_{\text{онт.}} + П_{\text{онт.}}) + ПДВ) = (C_{\text{онт.}} + H_{\text{онт.}}) + ПДВ, \quad (8.8)$$

де $Z_{\text{онт.}}$, $П_{\text{онт.}}$ – відповідно витрати обігу і прибуток оптово-збутового підприємства;

$C_{\text{онт.}}$ – відпускна ціна виробника продукції;

$H_{\text{онт.}}$ – торгова надбавка оптово-збутового торгового підприємства.

Ціна реалізації товару організацією роздрібною торгівлі (C_p) містить ціну реалізації оптової торгівлі, затрати обігу, прибуток підприємства роздрібною торгівлі і ПДВ:

$$C_p = (C_{p.онт.(без ПДВ)} + (Z_p + П_p) + ПДВ) = (C_{p.онт.(без ПДВ)} + H_p) + ПДВ, \quad (9.9)$$

де Z_p , $П_p$ – відповідно витрати обігу і прибуток підприємства роздрібною торгівлі;

H_p – надбавка (націнка) підприємства роздрібною торгівлі.

Завдання для самостійного виконання та розв'язування

Теоретичні питання

1. Державне регулювання цін на продукцію.
2. Види цін (тарифів) і сфери їх застосування.
3. Методи встановлення ціни.
4. Граничні ціни на окремі види продукції.
5. Можливі напрями вдосконалювання ціноутворення на продукцію (послуги) в Україні.

Задачі

Задача 9.1

Визначити собівартість підакцизного товару залишковим методом, якщо ціна оптової торгівлі – 29,5 тис. грн/т, збутова націнка – 25%, ставка ПДВ (стандартна) – 20%, адвалорна ставка акцизного збору – 15%, норма прибутку 25%.

Задача 9.2

На виготовлення приладу витрачається матеріалів на суму 960 грн, покупних напівфабрикатів на 182 грн, вартість реалізованих відходів 205 грн. Основна зарплата складає 280 грн, ЦВ – 180%, ВУЕО – 210%. Сума загальногосподарських витрат 180 тис. грн, а сума основної заробітної плати основних робітників цехів підприємства 120 тис. грн. Позавиробничі витрати – 2%, прибуток – 20%. Визначити оптову ціну виробу.

Задача 9.3

Знайти повну собівартість, прибуток та ціну оптової торгівлі за наведеними даними

Показники	Сума, тис. грн
1. Матеріальні витрати	5776
2. Електроенергія	400
3. Паливо	200
4. Основна заробітна плата	5500
5. Додаткова заробітна плата	15%
6. Єдиний соціальний внесок	22%
7. Загальновиробничі витрати	150%
8. Загальногосподарські витрати	130%
9. Позавиробничі витрати	2%
10. Рівень рентабельності	25%
11. Ставка ПДВ (знижена)	7%
12. Збутова націнка	15%

Задача 9.4

Для певної групи металорізальних верстатів розроблено шкали бальних оцінок основних параметрів. Один з видів цих верстатів узято за базовий. Ціна його – 120 тис. грн. Освоюється новий верстат цієї групи. Експертна оцінка основних параметрів базового верстата – 25 балів, нового – 30 балів. Визначити ціну нового верстата за параметричним методом балів.

Задача 9.5

Підприємство купує у закордонної фірми партію підакцизного товару, митна вартість якого 200 тис. грн; митні збори – 8 тис. грн; ввізне мито – 28 тис. грн; акцизний збір – 66 тис. грн. Визначити суму податку на додану вартість (за стандартною ставкою), яку сплатить підприємство в державний бюджет.

Задача 9.6

Повна собівартість одиниці продукції – 18 000 грн. Рівень рентабельності цього виробу – 18%. Торговельна надбавка – 8% відпускної ціни разом з ПДВ (ставка ПДВ – стандартна; величина – згідно з чинним законодавством). Розрахувати роздрібну ціну одиниці продукції.

Задача 9.7

Визначити роздрібну ціну на виріб, якщо його собівартість 520 грн, позавиробничі витрати – 10%, розрахунковий рівень рентабельності – 22%, ПДВ – згідно з чинним законодавством, націнка збутових організацій – 3,5%, торговельна націнка – 4%.

Задача 9.8

Повна собівартість товару, який є підакцизним – 80 000 грн. Постачальникам за матеріальні ресурси, які використовувалися при виготовленні товару, сплачено ПДВ у розмірі 16 000 грн. Рівень рентабельності товару – 30%, ставка акцизного збору – 12%, торговельна надбавка – 15% відпускної ціни разом з ПДВ. Визначити роздрібну ціну на товар.

Задача 9.9

Підприємство планує одержати річний прибуток 6000 тис. грн. Досягти цього можна при забезпеченні річного обсягу реалізації на рівні 12000 виробів. Визначити, яка ціна закладена в розрахунки, якщо постійні витрати на цей обсяг реалізації становлять 250 тис. грн, а питомі змінні витрати – 240 тис. грн.

Задача 9.10

Відпускна ціна підприємства 500 грн, надбавка посередника 15%, торговельна націнка 25%. На скільки буде дешевше товар, якщо його отримувати безпосередньо від виробника?

Запитання для самоконтролю

1. Розкрийте економічну сутність ціни на продукцію підприємства.
2. За якими ознаками класифікують ціни на продукцію підприємства?
3. Які завдання повинно вирішити підприємство при встановленні ціни на продукцію?
4. Визначте порядок формування оптової ціни виробника продукції.
5. У чому полягає різниця між ціною виробника і ціною організації-посередника?
6. Охарактеризуйте основні принципи класифікації собівартості продукції.
7. Які податки входять до структури ціни продукції? Охарактеризуйте ПДВ та розміри його податкових ставок. Які товари є підакцизними? Наведіть приклади.

8. Назвіть функції ціни.
9. Які основні методи ціноутворення Ви знаєте?
10. Розкрийте етапи ціноутворення на продукцію підприємства.
11. Наведіть фактори, які впливають на ціноутворення.
12. Які надбавки застосовуються до ціни продукції?

Тестові завдання

1. Призначення ціни та її функції в ринковій економіці:
 - а) регулює попит і пропозицію;
 - б) сприяє розвитку конкуренції;
 - в) спрямована на підвищення якості товарів і послуг;
 - г) впливає на скорочення споживчого ринку.

2. Вплив конкуренції на рівень цін:
 - а) знижує ціни на ринку;
 - б) сприяє просуванню нових товарів на ринку;
 - в) вирівнює попит і пропозицію;
 - г) дестабілізує ринок.

3. Процес формування цін:
 - а) встановлює всі витрати при просуванні товару до споживача;
 - б) в основі процесу лежить собівартість виробництва товарів або послуг;
 - в) орієнтований на можливу конкурентоспроможність на ринку;
 - г) враховує можливість прояву форм банкрутства підприємств.

4. Сутність цінової політики:
 - а) здатність розвитку ринкових відносин;
 - б) здатність розвитку виробничих відносин і технічного прогресу;
 - в) здатність виявлення фінансових можливостей конкурентів;
 - г) здатність враховувати цінову конкуренцію.

5. Особливості цін на нові товари і послуги:
 - а) враховуються витрати на нові розроблення;
 - б) враховуються витрати на просування нового товару на ринку;
 - в) враховуються витрати на нове технологічне устаткування.

6. Економічна сутність категорії «ціна»:
 - а) у збалансованості понять «товар» і «ціна»;
 - б) найповніше кількісне вираження вартості товару;
 - в) у насиченні ринку товаром;
 - г) полягає в повному визначенні суспільно-необхідних витрат.

7. Вплив ринкових відносин на формування цін:
- а) позитивний;
 - б) сприяє просуванню якісно нових товарів;
 - в) регулює споживацькі можливості;
 - г) виключає можливість конкуренції.
8. Роль і місце соціально-необхідних витрат у ціноутворенні:
- а) у насиченні товарами першої необхідності;
 - б) у формуванні політики дотації;
 - в) у забезпеченні ринкової стабільності;
 - г) у зниженні цін.
9. Вплив конкуренції на рівень цін:
- а) створює оптимальні умови для збалансованості цін на ринку;
 - б) виключає можливість поширення неякісної продукції;
 - в) позбавляє можливості виробляти нові товари;
 - г) визначає нижню межу ціни.
10. Оптова ціна підприємства визначається на основі собівартості:
- а) середньогалузевої;
 - б) індивідуальної;
 - в) виробничої;
 - г) повної.
11. Структура відпускної і роздрібною ціни:
- а) роздрібна ціна включає всі складові відпускної ціни;
 - б) структура відпускної ціни первинна при визначенні роздрібною ціни;
 - в) роздрібна ціна включена у відпускну ціну;
 - г) структура відпускної і роздрібною ціни включає витрати на виробництво.
12. Мінімальна ціна товару визначається:
- а) рівнем витрат підприємства та його прибутком;
 - б) обліком та аналізом витрат;
 - в) монопольним статусом підприємства;
 - г) повною собівартістю і прибутком підприємства та величиною економічного ефекту.
13. Державне регулювання ціни:
- а) включає податки, дотації, фіксовані ціни;
 - б) державне регулювання здійснюється законодавчими актами;
 - в) державне регулювання здійснюється на користь суспільства;
 - г) визначає стабільність економіки.

ТЕМА № 10 Якість і конкурентоспроможність продукції

Мета: Закріпити у студентів теоретичні знання й практичні навички щодо підходів до оцінювання якості продукції та обчислення показників конкурентоспроможності продукції.

Зміст теми

1. Маркетингова діяльність підприємства.
2. Якість та конкурентоспроможність продукції.
3. Стандартизація і сертифікація продукції як методи забезпечення якості продукції.
4. Управління якістю продукції.

Основні формули для розв'язування задач з теми

Рейтинг товару визначається за формулою:

$$P_m = \sum_{i=1}^n Q_i, \quad (10.1)$$

де P_m – рейтинг товару; .

Q_i – відносний показник якості товару;

n – кількість показників якості, узятих для оцінювання.

Відносний показник якості товару обчислюється за формулами:

$$Q = \frac{P_i}{P_{ib}}; \quad (10.2)$$

$$Q = \frac{P_{ib}}{P_i}, \quad (10.3)$$

де P_i – одиничний показник якості, що оцінюється;

P_{ib} – одиничний показник якості базової моделі.

Інтегральний економічний показник якості машини розраховується за такою формулою (K_{int}):

$$K_{int} = E_m / C + Z_m, \quad (10.4)$$

де E_m – корисний ефект від експлуатації машини за строк її служби;

C – витрати на придбання машини (ціна машини, сплата мита, страховки, зборів, податків, витрати на транспортування, монтаж, налагодження машини);

Z_m – витрати на утримання, експлуатацію, технічне обслуговування та ремонти (без урахування амортизації на реновацію) за строк служби машини, що здійснювалися до моменту її придбання.

Загальний показник конкурентоспроможності товару:

$$K = \text{Споживчий ефект} / \text{Ціна споживання} > \max \quad (10.5)$$

$$\text{або } K = E_{кор} / C_{спож} = (T + C) / C_{спож} > \max, \quad (10.6)$$

де K – конкурентоспроможність товару (питомий корисний ефект);

$E_{кор}$ – технічні параметри товару (корисний ефект від використання);

T – якість товару;

C – якість післяпродажного обслуговування або сервіс;
 $C_{\text{спож}}$ – ціна споживання.

Завдання для самостійного виконання та розв'язування

Теоретичні питання

1. Методи забезпечення та оцінювання якості продукції.
2. Внутрішній контроль якості продукції.
3. Державний нагляд за якістю продукції.
4. Формування систем якості на підприємствах.
5. Економічна ефективність і шляхи підвищення якості та конкурентоспроможності продукції

Задачі

Задача 10.1

На основі даних, наведених у табл. 10.1, визначити рейтинг мультиварок відносно базового зразка.

Таблиця 10.1 – Технічні параметри мультиварок

Параметр	Моделі мультиварок				
	1	2	3 (Базовий зразок)	4	5
1. Продуктивність, кг/год	12	20	30	50	80
2. Швидкість, %	85	85	80	85	80
3. Ефективність, %	40	45	45	50	50
4. Номінальна потужність, Вт	120	160	200	250	320
5. Маса, кг	6,0	6,0	8,0	8,5	8,5

Задача 10.2

У табл. 10.2 наведено показники якості для визначення конкурентоспроможності мопеду за технічними параметрами. Для встановлення значущості кожного з них створено експертну комісію з восьми фахівців. Оцінювання здійснюється за десятибальною шкалою. Визначте нормовані коефіцієнти вагомості кожного показника й обґрунтуйте вибір відносно найбільшого та найменшого показника.

Таблиця 10.2 – Результати оцінювання значущості показників якості

Показники якості	Оцінки експертів у балах							
	1	2	3	4	5	6	7	студент
1. Економія палива	6	7	5	5	6	4	6	
2. Коефіцієнт легкості ходу	7	7	6	8	6	7	7	
3. Маса	8	7	6	9	6	7	7	
4. Строк служби до першого відмовлення	4	2	5	4	3	5	2	
5. Ергономічні	8	9	9	9	7	8	7	
6. Естетичні	7	7	6	5	7	8	8	
7. Кількість передач	4	5	3	3	2	5	4	
8. Шлях гальмування	7	8	6	6	6	9	7	
9. Тип мопеда	5	5	7	4	6	5	5	

Задача 10.3

У табл. 10.3 наведено технічні характеристики та вагомість окремих показників якості морозильної камери. Розрахуйте конкурентоспроможність за технічними параметрами відносно базового зразка. Зробіть висновок стосовно вмотивованості показників вагомості технічних параметрів.

Таблиця 10.3 – Технічні параметри морозильних камер

Показники якості	Значення показників		Показники вагомості
	Нова модель	Базовий зразок	
1. Корисний об'єм, дм ³	180	120	8
2. Річне споживання, кВт	184	230	7
3. Потужність заморожування, кг/доб.	15	60	6
4. Висота, мм	140	100	3
5. Клас енергозбереження °	A++	A	8
6. Кількість відділень	6	4	5
7. Мінімальна температура, °C	- 24	- 18	4
8. Рівень шуму, Дц	42	50	8
9. Вага, кг	45	60	3

Задача 10.4

Визначити значення інтегрального економічного показника якості машин моделей А та Б аналогічного призначення вітчизняного та закордонного виробництва відповідно. Необхідні дані наведено у табл. 10.4.

Таблиця 10.4 – Вихідні дані

Найменування показників	Величини показників	
	модель А	модель Б
1. Ціна машини, тис. грн	680	900
2. Сплата мита, страховки, зборів, податків та інші витрати, що сплачуються імпортером, тис. грн	-	20
3. Витрати на транспортування, монтаж, налагодження машини, тис. грн	50	60
4. Середньорічна продуктивність машини, шт.	12000	14000
5. Строк служби машини до списання, років	7	7
6. Витрати на технічне обслуговування та ремонти машини за строк її служби за роками, тис. грн:		
перший рік	5,0	7,8
другий рік	3,4	6,2
третій рік	3,2	6,3
четвертий рік	3,9	7,1
п'ятий рік	5,7	8,4
7. Витрати на експлуатацію машини за роками, тис. грн:		
перший рік	24,0	22,5
другий рік	20,0	18,9
третій рік	18,5	17,5
четвертий рік	21,3	18,6
п'ятий рік	25,7	21,7

Запитання для самоконтролю

1. Дайте визначення поняття “конкурентоспроможність продукції”.
2. Розкрийте зміст поняття “якість продукція”.
3. Які методи визначення якості продукції Ви знаєте?
4. Назвіть показники якості.
7. У чому полягає економічна суть якості продукції?
8. Що таке стандартизація?
9. На які види продукції встановлюються державні стандарти України?
11. Яку систему показників використовують для оцінювання рівня конкурентоспроможності продукції?
12. Чи завжди конкурентоспроможність означає якісність? Наведіть приклади якісної, але неконкурентоспроможної продукції, конкурентоспроможної, але неякісної.
13. Яким чином підвищення якості продукції впливає на конкурентоспроможність підприємства?
14. Напрямки підвищення якості продукції.
15. Напрямки забезпечення конкурентоспроможності продукції.
16. Міжнародні системи сертифікації.

Тестові завдання

1. До ціни споживання при обчисленні конкурентоспроможності продукції необхідно віднести витрати на:
 - а) придбання;
 - б) транспортування;
 - в) ремонт;
 - г) експлуатацію;
 - д) технічне обслуговування;
 - ж) всі відповіді правильні.

2. Значення інтегрального показника конкурентоспроможності менше ніж одиниця свідчить про те, що:
 - а) продукція дуже перспективна;
 - б) перспективна;
 - в) неперспективна.

3. Економічні показники конкурентоспроможності бувають:
 - а) одноразові;
 - б) поточні;
 - в) змінні;
 - г) пропорційні;
 - д) змінного складу.

4. Альтернативний метод розрахунків використовується при визначенні конкурентоспроможності для розрахунку:

- а) ціни споживання;
- б) рівня якості продукції;
- в) рівня нормативних показників;
- г) рівня маркетингу.

5. Які із зазначених характеристик відображають певні рівні якості:

- а) відповідність стандарту;
- б) відповідність використанню;
- в) відповідність вимогам ринку;
- г) відповідність латентним потребам;
- д) всі відповіді правильні.

6. До показників якості, які стандартизуються, відносяться такі:

- а) призначення;
- б) відповідності моди;
- в) ергономічні;
- г) безпеки.

7. До показників зовнішнього формування конкурентоспроможності належать:

- а) тенденції розвитку економіки;
- б) тенденції НТП;
- в) екологічні;
- г) транспортні;
- д) зміни моди.

8. Метод визначення якості продукції, який ґрунтується на наслідках аналізу сприймання почуттів людини без застосування вимірювальних та технічних засобів, називається:

- а) диференційованим;
- б) органолептичним;
- в) комплексним;
- г) інтегральним.

9. Економічна категорія, яка характеризує сукупність властивостей продукції, що зумовлюють ступінь її придатності задовольняти потреби людини відповідно до призначення, називається:

- а) конкурентоспроможністю;
- б) якістю;
- в) технічним рівнем;
- г) груповим показником.

10. Показники якості, які характеризують декілька властивостей продукції одночасно, називаються:

- а) загальними;
- б) інтегральними;
- в) комплексними;
- г) одиничними.

11. Конкурентоспроможність прямо пропорційно залежить від:

- а) якості продукції;
- б) ціни на продукцію;
- в) рентабельності продукції;
- г) іміджу підприємства.

12. До показників якості належать такі:

- а) стандартизації;
- б) фондівдачі;
- в) сортності;
- г) надійності – довговічності;
- д) продуктивності праці;
- е) ергономічні;

13. Конкурентоспроможність підприємства – це:

- а) його здатність впливати на ринкову ситуацію у власних цілях;
- б) рівень його компетенції відносно інших підприємств у нагромадженні та використанні економічного потенціалу, а також окремих його складових;
- в) комплексне оцінювання кінцевих результатів використання його ресурсів;
- г) рівень виконання запланованих показників.

14. Конкурентоспроможність продукції підприємства – це:

- а) ступінь її відповідності на певний момент вимогам цільових груп споживачів;
- б) ступінь її відповідності вимогам обраного ринку за найважливішими характеристиками;
- в) ступінь її відповідності чинним стандартам якості;
- г) правильні відповіді „а” і „б”.

15. Відповідно до стандарту ISO 9000 під якістю продукції розуміють:

- а) сукупність властивостей та характеристик, що надають їй спроможність задовольняти потреби (користувачів) установлені та передбачувані;
- б) сукупність її властивостей, що зумовлюють спроможність задовольняти певну потребу відповідно до її призначення;

в) ступінь, до якого сукупність його власних характеристик задовольняє вимоги;

г) сукупність характеристик продукції.

16. Складова частина менеджменту якості, зорієнтована на створення впевненості в тому, що вимоги щодо якості будуть виконані, – це:

а) планування якості;

б) управління якістю;

в) забезпечення якості;

г) поліпшення якості.

17. Система менеджменту якості – це:

а) система, що дає можливість установлювати політику та цілі, а також можливості для досягнення цих цілей;

б) система, що спрямовує та контролює діяльність організації відносно якості;

в) система, що має власні правила, процедури проведення сертифікації відповідності та управління нею;

г) система, що забезпечує планування, облік та аналіз витрат на якість, а також розробку заходів щодо їх поліпшення.

18. Яка різниця між поняттям «управління якістю» та «менеджмент якості»?

а) немає ніякої різниці;

б) «управління якістю» ширше, ніж «менеджмент якості»;

в) «менеджмент якості» ширше, ніж «управління якістю».

19. Відповідно до стандартів ISO 9000 весь життєвий цикл продукції охоплюється поняттям:

а) кола якості;

б) забезпечення якості;

в) «петлі якості»;

г) розгортання функції якості.

20. Планування якості – це:

а) визначення виробничих процесів та ресурсів для досягнення якості продукції;

б) визначення характеристик якості нового виробу;

в) планування виробництва бездефектної продукції.

21. На якість впливають такі фактори, як:

а) рівень виробництва та сировина, матеріали і комплектуючі;

б) якість техніко-технологічних процесів та професійна майстерність працівників;

- в) умови зберігання та соціальна й економічна доцільність та ефективність виробництва;
- г) всі відповіді правильні.

22. Критерієм ефективного управління якістю продукції (послуг) є:

- а) відповідність внутрішнім нормативним документам підприємства;
- б) відповідність показників якості нормативам якості;
- в) відповідність показників якості нормативам якості та вимогам користувачів;
- г) відповідність показників якості нормативам якості, міжнародним, державним та галузевим стандартам, вимогам користувачів тощо.

23. Причини, що визначають необхідність підвищення якості:

- а) збільшення обсягів виробництва товарів і послуг, що надаються, і, як наслідок, можливе зростання вартості браку і рекламацій;
- б) суттєве безперервне зростання особистих, виробничих і суспільних потреб;
- в) зростання прибутку компанії;
- г) підвищення рівня якості життя.

24. Об'єктом управління якістю є:

- а) підприємство;
- б) виробничий процес;
- в) система якості;
- г) політики та цілі у сфері якості.

25. Механізм управління якістю – це:

- а) сукупність організаційних структур, методик, процесів, процедур та принципів управління якістю;
- б) сукупність взаємозв'язаних об'єктів і суб'єктів управління, принципів, методів і функцій управління на різних етапах життєвого циклу продукції та рівнях управління якістю;
- в) діяльність організації в тому, що стосується якості;
- г) господарський механізм управління підприємством.

ТЕМА № 11 Фінансово-економічні результати діяльності підприємства

Мета: закріпити у студентів теоретичні знання та розвинути практичні навички з розрахунків фінансових результатів діяльності підприємства.

Зміст теми

1. Методика визначення фінансових результатів діяльності підприємства.
2. Прибутковість і дохідність: сутність та різниця між ними.
3. Оцінювання фінансово-економічного стану та ефективності діяльності підприємства.

Основні формули для розв'язування задач з теми

Прибуток розраховують за окремими видами продукції, що виробляються й реалізуються, за такою формулою:

$$P_p = \sum_{i=1}^n P_i N_i, \quad (11.1)$$

де P_p — прибуток від реалізації планового обсягу продукції, тис. грн;
 n — кількість видів продукції;

P_i — прибуток від реалізації i -го виробу, який визначають відніманням від оптової ціни виробу його повної собівартості, тобто

$$P_i = C_i - C_i, \quad (11.2)$$

де C_i — оптова ціна i -го виробу, грн;

C_i — повна собівартість i -го виробу в плановому періоді, грн;

N_i — кількість i -го виробу за виробничою програмою відповідного періоду.

До показників рентабельності продукції відносять:

– рівень рентабельності виготовленої (реалізованої) продукції

$$R_{Q(P)} = \frac{P}{Q(P)} \cdot 100, \quad (11.3)$$

де P – прибуток від виробництва (реалізації) продукції;

$Q(P)$ – обсяг виробництва (реалізації) продукції;

– рівень рентабельності окремих видів продукції

$$R_q = \frac{p - z}{p} \cdot 100, \quad (11.4)$$

де p – ціна за одиницю продукції ;

z – собівартість одиниці продукції;

– у ціноутворенні рівень рентабельності окремих видів продукції обчислюється за формулою:

$$R_q = \frac{p - z}{z} \cdot 100; \quad (11.5)$$

– рівень рентабельності витрат

$$R_g = \frac{П}{B} \cdot 100, \quad (11.6)$$

де $П$ – прибуток від виробництва (реалізації) продукції;

B – витрати (собівартість) на виготовлену (реалізовану) продукцію.

Завдання для самостійного виконання та розв’язування

Теоретичні питання

1. Резерви зростання прибутку підприємства: поняття, класифікація, методика оцінювання.
2. Показники, резерви і чинники підвищення ефективності виробництва.

Задачі

Задача 11.1

Підприємству за планом протягом місяця необхідно виробити 400 шт. виробів. Оптова ціна підприємства за одиницю виробу – 180 грн. Виробнича собівартість за одиницю виробу – 130 грн. Витрати на збут – 5%. Визначити повну собівартість одиниці виробу, прибуток на один виріб, прибуток на весь випуск продукції та рівень рентабельності виробу.

Задача 11.2

Виручка від реалізації продукції за відпускними цінами підприємства (без ПДВ) складає 1464,2 тис. грн. Собівартість реалізованої продукції – 842,6 тис. грн. Фінансовий результат від іншої операційної діяльності – 8,4 тис. грн. Фінансовий результат від іншої звичайної діяльності – 2 тис. грн. Витрати від іншої звичайної діяльності – 3 тис. грн. Сума податку на прибуток – 26,4 тис. грн. Визначити суму чистого прибутку підприємства.

Задача 11.3

Визначити чистий прибуток підприємства на підставі таких даних. Собівартість реалізації одиниці продукції 125 грн, за рік реалізовано 2000 штук, адміністративні витрати – 18 000 грн, витрати на збут – 10 000 грн. Продукція є безакцизною, виручка від реалізації 300 000 грн. Крім виробничої діяльності, підприємство надає консультативні послуги. За рік був отриманий прибуток 256 450 грн. Ставка податку на прибуток 18%.

Задача 11.4

Визначити прибуток підприємства від реалізації 100 тис. виробів, якщо виробнича собівартість одного виробу – 600 грн. Відомо, що адміністративні витрати на підприємстві становлять 5%, витрати на збут – 3%, а рентабельність виробу встановлено на рівні 15%.

Задача 11.5

Собівартість одиниці продукції підприємства становить 364 грн. Роздрібна ціна його у торговельній мережі – 515 грн. Торговельна надбавка – 6%, ПДВ – 20%. Визначити прибуток, який залишає собі підприємство-виробник, а також рентабельність цієї продукції.

Задача 11.6

Вартість купованих матеріальних ресурсів для виробництва одиниці продукції – 600 грн, у тому числі ПДВ. Витрати на виробництво і збут одиниці власної продукції підприємства складаються з таких статей витрат: матеріальні витрати (без урахування ПДВ) – грн; витрати на оплату праці – 264 грн; єдиний соціальний внесок – 58 грн; амортизація основних фондів – 50 грн; інші витрати – 87 грн.

Рівень рентабельності продукції – 25%. ПДВ – 20%. Річний обсяг випуску продукції – 20 тис. шт. Визначити річний ПДВ, який підприємство повинно сплатити в державний бюджет.

Задача 11.7

Підприємство "Вектор" є співзасновником спільного підприємства "Олімп" і асоціації "Україна". Частка внесків "Вектора" у статутні капітали цих підприємств становить відповідно 45 та 32%. За показниками року "Олімп" отримав прибутків у розмірі 1 200 000 грн, "Україна" зазнала збитків на суму 500 000 грн. Визначити доходи і втрати підприємства від фінансово-інвестиційної діяльності за методом участі в капіталі.

Задача 11.8

За звітний період ПАТ «Олімп» отримало 800 тис. гривень чистого прибутку. Підприємство вже має в обігу 40 тис. простих акцій. Крім того, очікується ще 10 тис. потенційних простих акцій. Обчислити скоригований чистий прибуток на просту акцію.

Задача 11.9

Визначити рівень рентабельності виробництва, якщо середньорічна вартість основних фондів 1 450 000 гривень, а середньорічні залишки нормованих оборотних засобів 205 000 грн. Прибуток від звичайної діяльності 198 600 грн.

Задача 11.10

У першому кварталі підприємство виготовило та реалізувало 6000 виробів за ціною 800 гривень (без ПДВ). Загальні постійні витрати складають 700 000 гривень, питомі змінні – 600 грн. Визначити суму прибутку, яку може отримати підприємство.

Запитання для самоконтролю

1. Дохід і прибуток підприємства: сутність, схеми формування та розподілу.
2. Прибутковість діяльності підприємства, показники, які її характеризують. Яким є відсоток стандартної ставки податку на прибуток?
3. Сутність та оцінка загального фінансово-економічного стану підприємства.
4. Чи аналогічними є поняття «ефективність», «прибутковість», «дохідність»?
5. Охарактеризуйте фактори, які впливають на формування величини прибутку підприємства.
6. Якими є основні шляхи підвищення прибутковості підприємства?
7. Розкрийте економічний зміст рентабельності підприємства як економічної категорії. Якими показниками вона вимірюється?
8. Наведіть види рентабельності підприємства та розкрийте їх економічний зміст.
9. Чи можна за єдиним критерієм оцінити результативність діяльності підприємства?
10. Охарактеризуйте динаміку і шляхи підвищення рентабельності на підприємствах.
11. Ефективність виробництва: сутність, види і показники.
12. Показники, резерви і чинники підвищення ефективності виробництва.

Тестові завдання

1. Дохідність підприємства є:
 - а) одним з найголовніших показників, які відображають його фінансовий стан;
 - б) показником, який визначає мету підприємницької діяльності;
 - в) показником, який характеризує основний результат діяльності підприємства;
 - г) усі відповіді правильні.

2. Дохід підприємства – це виручка:
 - а) отримана від реалізації матеріальних цінностей підприємства та послуг невиробничого характеру;
 - б) підприємства від реалізації продукції, послуг та виконання робіт без урахування податку на додану вартість та акцизного збору;
 - в) від реалізації виготовленої підприємством продукції;
 - г) усі відповіді правильні.

3. До доходів від позареалізаційних операцій підприємства належать доходи від:
 - а) реалізації нематеріальних активів;

- б) пайової участі в діяльності спільних підприємств;
- в) реалізації наднормових товарно-матеріальних цінностей;
- г) усі відповіді правильні.

4. Дохід, який отримує підприємство від здачі майна в оренду, є доходом від:

- а) реалізації продукції, робіт, послуг;
- б) реалізації матеріальних цінностей і майна;
- в) позареалізаційних операцій;
- г) усі відповіді неправильні.

5. Прибуток – це:

- а) виручка від підприємницької діяльності за вирахуванням матеріальних і прирівняних до них витрат;
- б) частина виручки, що залишається після відшкодування усіх витрат на виробничу і комерційну діяльність;
- в) виручка від підприємницької діяльності;
- г) дохід підприємства.

6. Прибуток як основний результативний показник діяльності підприємства характеризує:

- а) винагороду за підприємницьку діяльність;
- б) розмір монопольного доходу;
- в) ефективність використання всього ресурсного потенціалу підприємства;
- г) дохід, що отримується за сприятливих умов функціонування.

7. Основною умовою одержання підприємством певної суми прибутку є:

- а) перевищення доходів над витратами;
- б) здійснення господарської діяльності в певному обсязі;
- в) задоволення попиту;
- г) усі відповіді неправильні.

8. Чистий прибуток підприємства відрізняється від прибутку від звичайної діяльності на величину:

- а) процентів за довгострокові кредити;
- б) податку на прибуток;
- в) алгебраїчної суми надзвичайного прибутку, надзвичайного збитку та податку на надзвичайний прибуток;
- г) витрат на виконання позареалізаційних операцій.

9. Фінансовий результат від операційної діяльності – це:

- а) виручка від реалізації продукції;

- б) грошове вираження вартості товару;
- в) різниця між обсягом реалізованої продукції у вартісному вираженні (без ПДВ та акцизу) та її повною собівартістю;
- г) чистий прибуток підприємства.

10. Прибуток, який залишається у розпорядженні підприємства, не може бути використаним на:

- а) розвиток підприємства;
- б) стимулювання праці робітників підприємства;
- в) оплату поточних витрат підприємства;
- г) виплату дивідендів за цінними паперами.

11. Рентабельність – це:

- а) частина виручки, що залишається після відшкодування всіх витрат на виробничу і комерційну діяльність підприємства;
- б) відносний показник ефективності діяльності підприємства;
- в) різниця між виручкою та прямими витратами;
- г) відношення валових витрат на виробництво до обсягу товарної продукції.

12. Рентабельність підприємства – це:

- а) одержуваний підприємством прибуток;
- б) відносна дохідність або прибутковість, що вимірюється у відсотках до витрат коштів або капіталу;
- в) відношення прибутку до середньої вартості основних фондів та оборотних засобів;
- г) прибуток на одну гривню обсягу реалізованої продукції.

13. Рівень рентабельності окремих видів продукції обчислюється як відношення:

- а) прибутку, що включається в ціну виробу, до ціни виробу;
- б) прибутку від реалізації до виручки від реалізації;
- в) прибутку до середньої вартості майна підприємства;
- г) прибутку до середньої вартості основних фондів підприємства.

14. Рівень рентабельності продукції визначається як співвідношення:

- а) прибутку від реалізації до обсягу реалізації продукції;
- б) прибутку від реалізації продукції та виручки від реалізації (без ПДВ та акцизу);
- в) прибутку та середньої вартості майна підприємства;
- г) прибутку та середньої вартості основних фондів та оборотних засобів.

15. Рентабельність сукупних активів характеризує ефективність використання:

- а) оборотних засобів;
- б) основних фондів підприємства;
- в) всього наявного майна підприємства;
- г) активів підприємства, створених за рахунок власних коштів.

16. Рівень рентабельності виробничих фондів підприємства визначається як відношення:

- а) загального прибутку підприємства до середньої величини активів підприємства;
- б) чистого прибутку до власного капіталу підприємства;
- в) загального прибутку підприємства до середньої вартості основних виробничих фондів та оборотних засобів;
- г) загального прибутку підприємства до величини сукупних активів.

17. Рівень рентабельності власного капіталу – це відношення:

- а) балансового прибутку до власного капіталу;
- б) чистого прибутку до власного капіталу;
- в) валового прибутку до власного капіталу;
- г) прибутку (до сплати процентів за кредит) до власного капіталу.

18. До внутрішніх чинників, які впливають на розмір прибутку, відносяться:

- а) рівень витрат виробництва, якість та конкурентоспроможність товарів, технічний та організаційний рівень виробництва;
- б) зміни еластичності попиту і пропозиції;
- в) коливання попиту і пропозиції;
- г) рівень державного регулювання.

19. Розрахувати операційний прибуток, якщо витрати на виробництво та реалізацію продукції – 80 тис. грн, виручка від реалізації (у відпускних цінах) – 120 тис. грн, ставка ПДВ – 20%:

- а) 10 тис. грн;
- б) 15 тис. грн;
- в) 20 тис. грн;
- г) 40 тис. грн.

20. За методом розрахунку виокремлюють ефективність:

- а) економічну, соціальну;
- б) локальну, народногосподарську;
- в) реальну, розрахункову, умовну;
- г) абсолютну, порівняльну.

21. Показником ефективності є відношення:

- а) результату до витрат;
- б) ресурсів до витрат;
- в) витрат до ресурсів;
- г) результату до ресурсів;
- д) правильні відповіді „а” і „г”.

22. За наслідками отриманих результатів виділяють ефективність:

- а) економічну, соціальну;
- б) реальну, розрахункову, умовну;
- в) первісну, мультиплікативну;
- г) абсолютну, порівняльну.

23. Визначити рівень рентабельності виробу, якщо витрати на його виробництво та реалізацію складають 170 гривень, відпускна ціна 240 гривень, ставка ПДВ – 20%:

- а) 12,5%;
- б) 17,6%;
- в) 23,2%;
- г) 28,1%.

24. За ступенем збільшення ефекту виділяють ефективність:

- а) локальну, народногосподарську;
- б) реальну, розрахункову, умовну;
- в) первісну, мультиплікативну;
- г) абсолютну, порівняльну.

25. Формою прояву економічної ефективності є:

- а) покращення умов праці;
- б) зростання продуктивності праці;
- в) зростання життєвого рівня населення;
- г) збільшення рівня зайнятості населення.

26. Найкращих результатів підприємство може досягти за рахунок:

- а) оптимізації витрат на виробництво;
- б) мінімізації витрат на виробництво;
- в) максимізації витрат на виробництво;
- г) усі відповіді правильні.

ТЕМА № 12 Економічна безпека та антикризова діяльність

Мета: закріпити у студентів теоретичні знання й розвинути практичні навички оцінювання рівня техніко-технологічної та інших складових економічної безпеки підприємства.

Зміст теми

1. Оцінювання рівня економічної безпеки підприємства.
2. Реструктуризація підприємства.
3. Санація та ліквідація підприємства.
4. Сучасні моделі діагностики ймовірності банкрутства підприємства.

Основні формули для розв'язування задач з теми

Основними функціональними *складовими* (елементами) системи економічної безпеки підприємства є такі: фінансова; техніко-технологічна; кадрова та інтелектуальна; правова; інформаційна; силова; екологічна; виробнича; податкова тощо.

Оцінити рівень, наприклад, *техніко-технологічної складової* економічної безпеки підприємства можна за допомогою відповідного коефіцієнта ефективності цієї складової (K_{mtb}):

$$K_{mtb} = Z_{відв} / (B_{pz} + Z_{завд}), \quad (12.1)$$

де $Z_{відв}$ – сумарний відвернений збиток від реалізації заходів для забезпечення техніко-технологічної безпеки підприємства, грн;

B_{pz} – загальна сума витрат підприємства на реалізацію зазначених заходів, грн;

$Z_{завд}$ – сумарний збиток, завданий підприємству за техніко-технологічною складовою його економічної безпеки, грн.

У випадку, коли K_{mtb} перевищує 1, заплановані заходи забезпечення техніко-технологічної складової економічної безпеки підприємства є економічно доцільними, якщо K_{mtb} менше одиниці – то ні. Метою техніко-технологічної безпеки підприємства є збереження стану технічної бази підприємства, який забезпечує нівелювання загроз діяльності підприємства. Вона призначена забезпечити необхідно низький рівень фізичного та морального зносу основних фондів, їхнє своєчасне оновлення та ефективне використання. Техніко-технологічна складова економічної безпеки підприємства характеризує якість технічної бази підприємства, його виробничий потенціал та міру його використання.

Оцінювання рівня економічної безпеки підприємства можна здійснювати за допомогою індикаторного, ресурсно-функціонального, прибутково-інвестиційного, економіко-математичного та ін. підходів. Зокрема, економіко-математичний підхід ґрунтується на тому, що вплив внутрішніх та зовнішніх чинників на економічну безпеку підприємства спричиняє зміну показників його діяльності. Тому рівень економічної безпеки підприємства ($P_{еб}$) може бути представлений функцією багатьох змінних:

$$P_{eб} = F(X_i) = b_1f(x_1) + b_2f(x_2) + \dots + b_nf(x_n), \quad (12.2)$$

де x_1, x_2, x_n – основні показники діяльності підприємства;

$f(x_1), f(x_2), \dots, f(x_n)$ – локальні функції залежності рівня економічної безпеки від відповідних показників діяльності підприємства;

b_1, b_2, \dots, b_n – питома вага значущості кожного показника для економічної безпеки підприємства ($\sum b_i = 1$);

n – кількість показників.

12.1 Завдання для самостійного виконання та розв'язування

Теоретичні питання

1. Поняття та сутність економічної безпеки підприємства.
2. Складові економічної безпеки підприємства.
3. Підходи до оцінювання рівня економічної безпеки підприємства.
4. Які основні етапи провадження судом справи про банкрутство?
5. Які основні судові процедури застосовуються до боржника?
6. У чому полягають основні причини ліквідації (припинення діяльності) підприємства?
7. Якими можуть бути форми реалізації майна боржника?
8. Вкажіть на черговість задоволення вимог кредиторів.
9. Охарактеризуйте план санації боржника, його зміст і завдання.
10. Охарактеризуйте форми реструктуризації підприємства.
11. Дайте характеристику комплексу заходів оперативної реструктуризації підприємства.
12. Управління ризиками господарської діяльності.
13. Обґрунтування стратегії створення належної економічної безпеки підприємства.
14. Сучасні моделі діагностики ймовірності банкрутства підприємства: закордонний та вітчизняний досвід.

Задачі

Задача 12.1

Розрахуйте коефіцієнт відновлення платоспроможності за період 6 міс., якщо значення коефіцієнта поточної ліквідності на початок звітного періоду становило 1,8, а на кінець – 2,1.

Задача 12.2

Розрахуйте коефіцієнт втрати платоспроможності за період 12 місяців, якщо значення коефіцієнта поточної ліквідності на початок звітного періоду становило 1,8, а на кінець – 0,7.

Задача 12.3

Підприємство «Слон» оголошено банкрутом. Заборгованість кредиторам – 220 000 грн, сума активів – 180 000 грн, заборгованість із заробітної плати – 23 000 грн, плата господарському суду – 1 000 грн.

Встановити розмір платежу, який буде сплачено у другу чергу:

- а) 23 000 грн;
- б) 24 000 грн;
- в) 180 000 грн.

Задача 12.4

Після реалізації майна підприємства «Бім» було отримано 3,2 млн. грн. Вимоги двох кредиторів, не забезпечені заставою, становлять 1 млн. грн та 300 000 грн. Розрахуйте, наскільки будуть задоволені дані вимоги, якщо вимоги, забезпечені заставою, становлять 1,6 млн грн, заборгованість з оплати праці – 500 000 грн, податкової заборгованості – 640 000 грн, вимоги щодо здійснення внесків трудового колективу до статутного фонду – 3,4 млн грн, витрати керуючого господарського суду, що пов'язані з утриманням і збереженням майнових активів банкрута – 70 000 грн, інші витрати з провадження справи про банкрутство – 90000 грн.

Задача 12.5

Визначте, чи є обов'язковою ліквідація підприємства «Золото» після задоволення вимог кредиторів, якщо після реалізації його майна було отримано 4 млн. грн, а вимоги кредиторів становили: оплата праці – 300 тис. грн; податкові зобов'язання – 275 тис. грн; витрати, пов'язані з провадженням справи про банкрутство, – 50 тис. грн; кредити банків – 1,8 млн. грн; інша заборгованість – 1,1 млн. грн.

Задача 12.6

Фірма «Місяць» збанкрутіла. Сума активів фірми – 220 тис. грн. Кредиторська заборгованість за даними балансу становить – 270 тис. грн. Заборгованість із заробітної плати становить – 80 тис. грн. Виплати до бюджету – 75 тис. грн, кредитори, в кількості трьох осіб, мали однакові частки у боржника. Необхідно визначити величину конкурсної маси, яка повернеться кожному з кредиторів за варіантами відповідей: а) 66650 тис. грн; б) 100 тис. грн.

Задача 12.7

Визначте, чи загрожує боржнику порушення щодо нього справи про банкрутство з боку кредиторів, якщо: поточні активи складають – 2110 тис. грн., т. ч. дебіторська заборгованість – 1430 тис. грн, валюта балансу – 2420 тис. грн, власний капітал – 420 тис. грн, поточні зобов'язання – 1420 тис. грн.

Задача 12.8

Після реалізації майна «СТРУМ» було отримано 4 млн. грн. Вимоги кредиторів до боржника становили: – за банківські кредити, забезпечені заставою – 700 тис. грн; – із загальнодержавних податків – 100 тис. грн;

– Пенсійному фонду – 1,3 млн. грн; – із заробітної плати – 1,005 млн грн;
– вимоги кредиторів, не забезпечені заставою – 1 млн грн.

Визначте черговість задоволення вимог кредиторів і знайдіть суми погашення боргів.

Задача 12.9

На основі показників, наведених у таблиці, визначити рівень техніко-технологічної безпеки підприємства «Зоря», зробити висновок щодо його змін за три останні роки й обґрунтувати шляхи підвищення.

Таблиця 12.1 Показники для визначення рівня техніко-технологічної безпеки підприємства «Зоря»

Показники	Значущість показника	Значення показника			
		нормативне	фактичне		
			1-й рік	2-й рік	3-й рік
1. Рівень механізації та автоматизації виробництва, %	0,12	70	65	50	80
2. Рівень прогресивності технологічних процесів, %	0,2	80	50	60	75
3. Середній вік технологічних процесів, років	0,13	4,0	4,5	5,0	4,2
4. Середній строк експлуатації технологічного устаткування, років	0,1	7,5	7,0	8,0	7,0
5. Фондоозброєність праці персоналу, тис. грн/ особу	0,05	20,0	19,0	17,0	20,0
6. Фондовіддача основного капіталу	0,05	10,0	9,0	9,5	10,5
7. Рівень зносу основного капіталу, %	0,1	15	29	35	26
8. Коефіцієнт оновлення основного капіталу, %	0,05	5	3,8	3,5	4,2
9. Рівень корисного використання матеріалів, %	0,05	90	92	90	94
10. Рівень браку, %	0,07	0,1	0,15	0,2	0,12
11. Рівень інноваційності продукції, %	0,08	10	12	7	10

12.2 Запитання для самоконтролю

1. Що таке економічна безпека? В чому полягають головна мета та цілі економічної безпеки? Якою є структура економічної безпеки підприємства?

2. Що є джерелами негативних впливів на економічну безпеку підприємства? Які є види загроз економічній безпеці підприємства?

3. Визначити сутність понять: банкрутство, банкрут, боржник, кредитор.

4. Вкажіть основні причини банкрутства (зовнішні і внутрішні).

5. Які основні симптоми характеризують неплатоспроможність підприємства?

6. Що таке санація підприємства? У чому полягає сутність і завдання процесу санації підприємства.

7. Охарактеризуйте п'ять основних видів реструктуризації підприємства?

8. У яких випадках і в якому порядку відбувається ліквідація підприємства?

9. Моделі діагностики ймовірності банкрутства підприємства.

12.3 Тестові завдання

1. Що таке фінансова безпека підприємства?

- а) ступінь захищеності суб'єктів соціально-економічних відносин на всіх рівнях;
- б) стійкість фінансових ресурсів підприємства;
- в) захищеність від фінансових злочинів;
- г) запорука успіху підприємства.

2. Що повинна забезпечувати фінансова безпека підприємства?

- а) фінансову стабільність підприємства;
- б) стан, що дозволяє забезпечувати рівновагу, стійкість, платоспроможність та ліквідність підприємства;
- в) безпечне використання засобів підприємства;
- г) захищеність фінансових ресурсів підприємства.

3. Чим оцінюється стан фінансової безпеки підприємства?

- а) рівнем захищеності його засобів;
- б) фінансовими коефіцієнтами, станом дебіторської та кредитної заборгованості;
- в) можливістю вдало реалізувати продукцію і отримати прибуток;
- г) надійністю партнерів.

4. Що належить до внутрішніх показників збереження фінансової безпеки підприємства?

- а) касова, податкова і платіжна система;
- б) збутова і маркетингова стратегія;
- в) ефективність системи внутрішнього контролю та юридичне забезпечення підприємства;
- г) все перелічене.

5. Що належить до зовнішніх показників збереження фінансової безпеки підприємства?

- а) нормативно-законодавча база збереження фінансової безпеки підприємства, ефективні ділові стосунки з банківською системою та надійність партнерів;
- б) фінансова стабільність в країні;
- в) укладання вдалих договорів;
- г) низький рівень конкуренції.

6. Які внутрішні показники підприємства можуть спричинити втрату фінансової безпеки?

- а) некваліфікований персонал;
- б) неправильний підхід служби безпеки підприємства;
- в) неправильний вибір стратегії підприємства та неправильне управління активами та пасивами підприємства;
- г) постійні зміна персоналу.

7. Вкажіть завдання фінансової безпеки підприємства.

- а) ідентифікація небезпек і загроз підприємства, контроль, аналіз і оцінювання заходів фінансової безпеки;
- б) розрахунок системи моніторингу фінансової безпеки та заходів, направлених на збереження фінансової безпеки;
- в) визначення індикаторів фінансової безпеки підприємства;
- г) усе перелічене.

8. У чому полягають основні задачі фінансової безпеки підприємства?

- а) у стійкості фінансових операцій, запобіганні конфліктам між акціонерами і кредиторами, оптимальним розподілом фінансових ресурсів, запобіганні фінансовим злочинам;
- б) у стійкості фінансових операцій, запобіганні конфліктам між акціонерами і кредиторами, оптимальним розподілом фінансових ресурсів;
- в) у захисті капіталу підприємства;
- г) у слідкуванні за безпекою фінансових операцій;
- д) у залученні коштів з боку інвесторів.

9. Гарантуванням безпеки майна і капіталів підприємства (організації) займаються такі підрозділи фірми:

- а) служба безпеки і інформаційно-аналітичний підрозділ;
- б) служба безпеки і фінансова служба;
- в) служба безпеки і психологи;
- г) служба безпеки, вище керівництво фірми і служба зв'язків з громадськістю.

10. Фінансова криза – це:

- а) фаза розбалансованої діяльності підприємства та обмежених можливостей його впливу на фінансові відносини;
- б) кінцева стадія непрогнозованого процесу втрати потенціалу розвитку, у процесі якого структура капіталу та ліквідність підприємства погіршуються на стільки, що це загрожує його подальшому існуванню;
- в) визнана господарським судом неспроможність боржника відновити свою платоспроможність і задовольнити визнані судом вимоги кредиторів не інакше ніж через застосування ліквідаційної процедури.

11. Неплатоспроможність – це:

- а) визнана господарським судом неспроможність боржника відновити свою платоспроможність та задовольнити визнані судом вимоги кредито-

рів не інакше як через застосування ліквідаційної процедури;

б) неспроможність суб'єкта підприємницької діяльності виконати грошові зобов'язання перед кредиторами після настання встановленого строку їх сплати, в тому числі із заробітної плати, а також виконати зобов'язання щодо сплати податків і зборів (обов'язкових платежів) не інакше як через відновлення платоспроможності;

в) неспроможність суб'єкта підприємницької діяльності виконати свої грошові зобов'язання перед кредиторами, у тому числі зобов'язання щодо сплати податків і зборів (обов'язкових платежів), протягом трьох місяців після настання встановленого строку їх сплати.

12. Банкрутство – це:

а) визнана господарським судом неспроможність боржника відновити свою платоспроможність та задовольнити визнані судом вимоги кредиторів не інакше як через застосування ліквідаційної процедури;

б) неспроможність суб'єкта підприємницької діяльності, визнаного господарським судом банкрутом, здійснити заходи щодо задоволення визнаних судом вимог кредиторів шляхом продажу його майна;

в) припинення підприємницької діяльності, неспроможність виконати свої грошові зобов'язання перед кредиторами, у тому числі зобов'язання щодо сплати податків і зборів.

13. Ліквідація – це:

а) припинення діяльності суб'єкта підприємницької діяльності, визнаного господарським судом банкрутом, з метою здійснення заходів щодо задоволення визнаних судом вимог кредиторів шляхом продажу його майна;

б) система заходів щодо нагляду та контролю за реалізацією майна боржника з метою задоволення вимог кредиторів;

в) визнана господарським судом неспроможність боржника відновити свою платоспроможність та задовольнити визнані судом вимоги кредиторів.

14. Розпорядження майном боржника – це:

а) система заходів щодо нагляду та контролю за управлінням та розпорядженням майном боржника з метою забезпечення збереження й ефективного використання майнових активів боржника та проведення аналізу його фінансового становища;

б) система заходів щодо нагляду і контролю за управлінням та розпорядженням майном боржника на період провадження у справі про банкрутство;

в) черговість реалізації майна суб'єкта підприємницької діяльності для виконання грошових зобов'язань перед кредиторами після настання встановленого строку їх сплати, а також зобов'язання щодо сплати податків і зборів.

15. Реструктуризація підприємства – це:

а) система заходів, які здійснюються під час проведення в справі про банкрутство з метою запобігання визнання боржника банкрутом і його ліквідації;

б) система заходів щодо відновлення платоспроможності боржника, які може здійснювати власник майна (орган, уповноважений управляти майном) боржника, інвестор, з метою запобігання банкрутства боржника шляхом реорганізаційних і інвестиційних заходів;

в) здійснення організаційно-господарських, фінансово-економічних, правових, технічних заходів, спрямованих на реорганізацію підприємства, що буде сприяти його фінансовому оздоровленню.

16. Досудова санація – це:

а) система заходів щодо відновлення платоспроможності боржника, які може здійснювати власник майна (орган, уповноважений управляти майном) боржника;

б) система заходів щодо відновлення платоспроможності боржника, які може здійснювати власник майна боржника, інвестор, з метою запобігання банкрутству боржника шляхом реорганізаційних, організаційно-господарських, управлінських, інвестиційних, технічних, фінансово-економічних та правових заходів до початку порушення справи про банкрутство.

в) система заходів, які здійснюються під час проведення в справі про банкрутство з метою запобігання визнанню боржника банкрутом і його ліквідації;

г) здійснення організаційно-господарських, фінансово-економічних, правових, технічних заходів, спрямованих на реорганізацію підприємства.

17. Санація за рішенням суду – це:

а) система заходів щодо попередження оголошення підприємства – боржника банкрутом і його ліквідації;

б) здійснення комплексу організаційно-господарських і технічних заходів, спрямованих на поліпшення фінансових результатів підприємства.

в) система заходів, які здійснюються під час провадження справи про банкрутство з метою запобігання визнанню боржника банкрутом і його ліквідації, спрямована на оздоровлення фінансово-господарського положення боржника.

18. Заходами щодо відновлення платоспроможності боржника можуть бути:

а) поглинання, поділ, об'єднання з іншими підприємствами;

б) поновлення платоспроможності й ліквідності;

в) закриття нерентабельних виробництв і репрофілювання виробництва;

г) всі зазначені.

19. Платоспроможність – це:

- а) здатність юридичної чи фізичної особи своєчасно і повністю виконувати свої платіжні зобов'язання;
- б) банкрутство підприємства;
- в) задоволення вимог кредиторів та виконання зобов'язань перед бюджетом.

20. Основні цілі санації – це:

- а) своєчасно розпізнавати кризові явища та забезпечити достовірність результату розпізнавання;
- б) задоволення вимог кредиторів та виконання зобов'язань перед бюджетом;
- в) подолання як причин кризи (удосконалення господарської, фінансової, інвестиційної діяльності), так і її симптомів.

21. Мирова угода – це:

- а) узагальнюючий підсумок діяльності усіх функціональних підрозділів підприємства в комплексі, багатовимірною характеристикою усіх процесів та результатів;
- б) це процедура досягнення домовленості між боржником та кредиторами щодо пролонгації термінів сплати належних кредиторам платежів або щодо зменшення суми боргів;
- в) це вплив внутрішніх та зовнішніх факторів, який вказує на небажані наслідки для підприємства.

22. Коефіцієнт автономії:

- а) показує ступінь близькості до втрати платоспроможності і подальшого банкрутства, він має бути більшим 0,5;
- б) показує мобільність власних засобів, він повинен бути більшим 0,3, а бажано більшим 0,5;
- в) у довгостроковому періоді повинен бути меншим від одиниці;
- г) показує, яка частина поточної заборгованості може бути погашена на поточну дату, він може коливатися від 0,2 до 0,3.

23. Коефіцієнт маневреності:

- а) показує ступінь близькості до втрати платоспроможності і подальшого банкрутства, він має бути більшим 0,5;
- б) показує мобільність власних засобів, він повинен бути більший 0,3, а бажано більший 0,5;
- в) у довгостроковому періоді повинен бути меншим за одиницю;
- г) показує, яка частина поточної заборгованості може бути погашена на поточну дату, він може коливатися і бути від 0,2 до 0,3.

24. Коефіцієнт фінансової стійкості:

- а) показує ступінь близькості до втрати платоспроможності і подальшого банкрутства, він має бути більшим за 0,5;

б) показує мобільність власних засобів, він повинен бути більшим за 0,3, а бажано більшим за 0,5;

в) у довгостроковому періоді повинен бути меншим або дорівнювати 1;

г) показує, яка частина поточної заборгованості може бути погашена на поточну дату, він може коливатися і бути від 0,2 до 0,3.

25. Коефіцієнт абсолютної ліквідності:

а) показує ступінь близькості до втрати платоспроможності і подальшого банкрутства, він має бути більшим за 0,5;

б) показує мобільність власних засобів, він повинен бути більшим за 0,3, а бажано більшим за 0,5;

в) у довгостроковому періоді повинен бути меншим або дорівнювати 1;

г) показує, яка частина поточної заборгованості може бути погашена на поточну дату, він може коливатися і бути від 0,2-0,3.

26. Коефіцієнт поточної ліквідності – це:

а) показує, як забезпечене підприємство власними активами. Його значення має бути більше 0,1;

б) універсальний коефіцієнт, який показує співвідношення активів та пасивів і його значення повинно бути більше 2;

в) правильна відповідь відсутня.

27. Коефіцієнт забезпеченості – це:

а) показує, як забезпечене підприємство власними активами;

б) універсальний коефіцієнт, який показує співвідношення активів та пасивів;

в) правильна відповідь відсутня.

28. Коефіцієнт фінансової незалежності – це:

а) характеризує фінансовий стан підприємства і визначається як відношення загальної суми власних коштів до підсумку балансу;

б) характеризує залежність підприємства від позичкового капіталу і визначається відношенням позичкового капіталу до джерел власних коштів;

в) правильна відповідь відсутня.

29. Коефіцієнт фінансового левериджу:

а) характеризує фінансовий стан підприємства і визначається як відношення загальної суми власних коштів до підсумку балансу;

б) характеризує залежність підприємства від позичкового капіталу і визначається відношенням позичкового капіталу до джерел власних коштів;

в) правильна відповідь відсутня.

30. Показник ефекту фінансового левериджу доцільно обчислювати:

а) у процесі санаційного аудиту підприємства, що знаходиться у фінансовій кризі;

- б) якщо фірма одержує більше прибутку з інвестицій, що були профінансовані за допомогою позичених коштів;
- в) правильна відповідь а) та б).

31. Довгострокова дебіторська заборгованість – це:

- а) поточна дебіторська заборгованість щодо якої існує впевненість у її неповерненні боржником або строк позовної давності якої минув;
- б) сума дебіторської заборгованості, що не виникає в ході нормального операційного циклу і буде погашена після дванадцяти місяців з дати балансу;
- в) сума дебіторської заборгованості, що виникає в ході нормального операційного циклу або буде погашена протягом дванадцяти місяців з дати балансу.

32. Поточна дебіторська заборгованість – це:

- а) поточна дебіторська заборгованість щодо якої існує впевненість у її неповерненні боржником або строк позовної давності якої минув;
- б) сума дебіторської заборгованості, що не виникає в ході нормального операційного циклу і буде погашена після дванадцяти місяців з дати балансу;
- в) сума дебіторської заборгованості, що виникає в ході нормального операційного циклу або буде погашена протягом дванадцяти місяців з дати балансу.

33. Реорганізація – це:

- а) коли підприємство не може розраховувати на зовнішні джерела фінансування і вирішує питання підвищення рівня ліквідності за рахунок внутрішніх джерел;
- б) повна або часткова заміна власників корпоративних прав підприємства, зміна організаційно-правової форми організації бізнесу, ліквідація окремих структурних підрозділів або створення на базі одного підприємства кількох;
- в) запровадження організаційно-господарських, фінансово-економічних, правових, технічних заходів, спрямованих на реорганізацію підприємства, зміну форм власності, управління, організаційно-правової форми, що сприятиме фінансовому оздоровленню підприємства, збільшенню обсягів випуску конкурентоспроможної продукції, підвищенню ефективності виробництва та задоволенню вимог кредиторів.

ПИТАННЯ, ЯКІ ВІНОСЯТЬСЯ НА ЗАЛІК/ІСПИТ

1. Сутність підприємства, періоди розвитку. Підприємство, як організаційна форма господарювання.
2. Організаційна структура підприємства. Управління підприємством.
3. Види та організаційні форми підприємств.
4. Види діяльності підприємства. Господарські товариства.
5. Правові засади функціонування підприємств в Україні.
6. Державне регулювання діяльності підприємств.
7. Мікро- та макросередовища господарювання підприємства.
8. Капітал підприємства. Поняття і класифікація основних фондів підприємства.
9. Оцінювання основних фондів.
10. Зношення, амортизація та ремонт основних фондів.
11. Показники стану та ефективності використання основних фондів підприємства.
12. Поняття і види нематеріальних ресурсів підприємства.
13. Об'єкти промислової та інтелектуальної власності та інші види нематеріальних ресурсів.
14. Основні напрями покращення використання основних виробничих фондів.
15. Виробнича потужність та виробнича програма підприємства.
16. Поняття і значення техніко-технологічної бази виробництва.
17. Поняття, склад і класифікація оборотних засобів (коштів).
18. Визначення потреби в оборотних коштах.
19. Нормування оборотних коштів. Методи розрахунку нормативів оборотних коштів.
20. Характеристика наявності і ефективного використання оборотних коштів.
21. Класифікація і структура персоналу підприємства, оцінювання руху персоналу.
22. Суть і значення продуктивності праці, показники ефективності використання трудових ресурсів підприємства.
23. Мотивація як процес симулювання працівників, її моделі і методи.
24. Сутність заробітної плати. Сучасне регулювання заробітної плати.
25. Організація оплати праці на підприємстві.
26. Тарифна система оплати праці.
27. Форми і системи оплати праці.
28. Планування фонду оплати праці.
29. Суть та класифікація витрат підприємства.
30. Собівартість продукції.
31. Шляхи зниження собівартості продукції на підприємстві.

32. Калькулювання собівартості продукції.
33. Ціноутворення на підприємстві та цінова політика.
34. Методи ціноутворення.
35. Продукція підприємства: поняття, види та вимірювання обсягу.
36. Якість та конкурентоспроможність продукції.
37. Стандартизація і сертифікація продукції: методи забезпечення якості продукції.
38. Інноваційна діяльність підприємства.
39. Технічний розвиток підприємства та напрями науково-технічного прогресу.
40. Інвестиції, інвестиційний процес та інвестиційна діяльність підприємства.
41. Формування доходу підприємства.
42. Визначення фінансового результату діяльності підприємства.
43. Прибуток підприємства, його види, формування та використання в умовах ринкових відносин.
44. Оцінювання фінансово-економічного стану й ефективності діяльності підприємства: сутність, основні показники.
45. Критерії та система показників ефективності виробництва.
46. Реструктуризація підприємства.
47. Санація та ліквідація підприємства.
48. Діагностика ймовірності банкрутства підприємства.
49. Ліквідація підприємства.
50. Економічна безпека підприємства: сутність, мета, елементи.

СЛОВНИК ОСНОВНИХ ТЕРМІНІВ

Виробництво – процес, спрямований на створення продукції або надання послуг з метою задоволення суспільних і особистих потреб.

Виробничий процес – сукупність окремих процесів праці, спрямованих на перетворення сировини та матеріалів у готову продукцію.

Виробнича потужність – це максимально можливий випуск продукції підприємством за певний час (зміну, добу, місяць, рік) у встановленій номенклатурі та асортименті при повному завантаженні обладнання та виробничих площ.

Виробнича структура – виробничі підрозділи – цехи, ділянки, що обслуговують господарства та служби (прямо або побічно беруть участь у виробництві), зв'язки між ними, взяті в сукупності.

Внутрішня норма окупності – показник, що вказує, за якого рівня дисконтної ставки чиста поточна вартість дорівнюватиме нулю.

Грошовий потік – це сума чистого доходу підприємства та амортизаційних відрахувань.

Державні інвестиції – вкладення, що здійснюють центральні та місцеві органи влади і управління за рахунок бюджетних засобів, а також державні підприємства та заклади за рахунок власних та позичкових засобів.

Допоміжні виробничі процеси – процеси виготовлення продукції, які здійснюються на власні потреби підприємства для забезпечення нормального здійснення основних процесів.

Дохід – виручка підприємства від реалізації продукції, послуг та виконання робіт без урахування податку на додану вартість та акцизного збору.

Економічна безпека підприємства – це захищеність його потенціалу (виробничого, організаційно-технічного, фінансово-економічного, кадрового, соціального) від негативної дії зовнішніх та внутрішніх факторів, а також здатність суб'єкта до відтворення.

Загальні витрати виробництва – витрати на весь обсяг продукції за певний період, їх величина залежить від тривалості періоду та кількості виготовленої продукції.

Змінні витрати – витрати, загальна сума яких за певний час залежить від обсягу виготовленої продукції.

Інвестиції – усі види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності, у результаті яких створюється прибуток (дохід) або досягається соціальний ефект.

Інноваційна діяльність – пошук можливостей, що забезпечують практичне використання наукового, науково-технічного результату та інтелектуального потенціалу з метою одержання нового або вдосконаленого продукту, способу його виробництва та задоволення суспільних потреб в конкурентоспроможних товарах і послугах.

Інвестиційний проект – пакет документів, який його описує і, як правило, він містить перелік окремих документів: техніко–економічне обґрунтування проекту; контрактна документація; фінансовий стан підприємства – реципієнта; вихідні дані, щодо оцінки ефективності проекту.

Інноваційний процес – це процес перетворення наукового знання в фізичну реальність, тобто це процес створення, освоєння та розповсюдження нововведення, що задовольняє нові суспільні потреби.

Інновація – цільова зміна в функціонуванні підприємства як системи; кінцевий результат інноваційної діяльності, що знайшов втілення у вигляді нового або вдосконаленого продукту, впровадженого на ринку, нового або вдосконаленого технологічного процесу, що використовується в практичній діяльності або в новому підході до соціальних послуг.

Іноземні інвестиції – вкладення, що здійснюються іноземними громадянами, юридичними особами і державами.

Коефіцієнт дисконтування – показник, що визначається за кожний рік економічного життя інвестицій, за допомогою якого майбутня вартість грошей у відповідному році приводиться до їх поточної вартості.

Конкурентоспроможність продукції – це спроможність продукції бути проданою на даному ринку в даний часовий період; це відносна характеристика продукції, що базується на порівнянні значень показників конкурентоспроможності оцінюваної продукції з базовим значенням.

Майбутня вартість грошей – показник, що вказує, до якої суми зростуть наявні гроші (теперішня вартість грошей) у наперед означеному майбутньому періоді.

Масове виробництво – виготовлення окремих видів продукції у великих кількостях на вузькоспеціалізованих робочих місцях протягом тривалого періоду.

Непрямі витрати – витрати, величина яких не може бути прямо обчислена на одиницю продукції, бо вони пов'язані не з виготовленням окремого виробу, а з процесом виробництва загалом.

Непрямі інвестиції – інвестування, опосередковане, шляхом звернення до інвестиційних або фінансових посередників.

Норма беззбитковості – показник, що вказує, за якого рівня використання виробничої потужності інвестиційного проекту досягається беззбитковість виробництв

Норма інвестиційного прибутку (рентабельність інвестицій) – показник, обернений до показника строку окупності.

Одиничне виробництво – штучне виробництво виробів різноманітної та непостійної номенклатури обмеженого споживання.

Операційний прибуток – результат операційної (виробничо-збутової або основної для даного підприємства) діяльності.

Постійні витрати – витрати, загальна сума яких не залежить від кількості виготовленої продукції в певних межах.

Поточна вартість (чистий дисконтований дохід) – це дохід, одержаний

за весь період економічного життя інвестицій і дисконтований у кожному році на фактор часу (коефіцієнт дисконтування).

Поточна (теперішня) вартість грошей – показник, за допомогою якого та сума грошей, яку потрібно мати сьогодні, щоб досягти бажаної майбутньої вартості грошей.

Прибуток – це частина виручки, що залишається після відшкодування всіх витрат на виробничу та комерційну діяльність підприємства.

Прибуток від звичайної діяльності – різниця між прибутком від звичайної діяльності до оподаткування та сумою податків з прибутку.

Прибуток від звичайної діяльності до оподаткування – алгебраїчна сума прибутку від основної діяльності, фінансових та інших доходів (прибутків), фінансових та інших витрат (збитків).

Прибуток від операційної діяльності – алгебраїчна сума валового прибутку, іншого операційного доходу, адміністративних витрат, витрат на збут та інших операційних витрат.

Пропорційні витрати – витрати, розмір яких перебуває у пропорційній залежності від обсягів виробництва (кількості виготовленої продукції).

Прямі витрати – витрати, безпосередньо пов'язані з виготовленням певного виду продукції і можуть бути обчислені на одиницю цієї продукції прямо.

Прямі інвестиції – безпосередня участь інвестора у виборі об'єктів інвестування і вкладення засобів.

Рентабельність продукції – економічна категорія, що характеризує ефективність реалізації продукції (товарів, робіт, послуг). Визначається як відношення чистого прибутку від реалізації до собівартості продукції.

Рівень рентабельності підприємства – відносний показник прибутковості підприємства.

Рівень якості продукції – відносна характеристика якості продукції, що ґрунтується на порівнянні значень оцінюваних показників якості продукції з базовими значеннями відповідних показників. Для визначення кількісного значення показників якості продукції використовують такі методи: вимірювальний; реєстраційний; органолептичний; розрахунковий; статистичний; експертний; соціологічний.

Серійне виробництво – одночасне виготовлення партіями (серіями) широкої номенклатури однорідної продукції, виготовлення якої продовжується тривалий час.

Серійне виробництво – одночасне виготовлення партіями (серіями) широкої номенклатури однорідної продукції, виготовлення якої продовжується тривалий час.

Система якості – сукупність організаційної структури, відповідальності, процедур, процесів і ресурсів, що забезпечує здійснення загального управління якістю.

Собівартість продукції як економічна категорія – грошове вираження витрат на виробництво та реалізацію продукції.

Спільні інвестиції – вкладення, що здійснюються суб'єктами даної країни та іноземних держав.

Ставка дисконту – це процентна ставка, що характеризує норму прибутку, на який щорічно розраховує інвестор.

Стратегія – генеральна комплексна програма дій, що визначає пріоритетні для підприємства проблеми, його місію, головні цілі та розподіл ресурсів для їх досягнення.

Строк окупності інвестицій – період, протягом якого інвестиції будуть повернуті за рахунок прибутку, одержаного від реалізації інноваційного проекту й розраховується як відношення загальної суми капіталовкладень до величини грошового потоку за певний період.

Цех – виробничий адміністративний відособлений підрозділ підприємства, у якому виготовляється продукція або виконується певна стадія виробництва, в результаті якої створюється напівфабрикат, використовуваний на даному або інших підприємствах.

Цінова конкурентоспроможність – це ступінь можливого зниження товаровиробником ціни на свій товар порівняно з ринковою ціною, за якого забезпечується беззбитковість його виробництва.

Чиста поточна вартість – узагальнюючий показник ефективності інвестицій, що визначається як різниця між чистим дисконтованим доходом і сумою інвестицій (сукупних витрат на інвестиційний проект).

Чистий прибуток – алгебраїчна сума прибутку від звичайної діяльності та надзвичайного прибутку, надзвичайного збитку та податків з надзвичайного прибутку.

Якість – сукупність властивостей продукції, що зумовлюють ступінь її придатності задовольняти потреби людини відповідно до свого призначення.

ПЕРЕЛІК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ З ДИСЦИПЛІНИ «ЕКОНОМІКА ПІДПРИЄМСТВА»

Основна

1. Азарова А.О., Нікіфорова Л.О. Економіка підприємства. Практикум: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів Вінниці: ВНТУ, 2016. 216 с.
2. Бандурка О.М., Ковальов Є.В., Садиков М.А., Маковоз О.С. Економіка підприємства: навчальний посібник. Х.: ХНУВС. 2017. 192 с.
3. Бойчик І.М. Економіка підприємства: підручник. К.: Кондор Видавництво, 2016. 378 с.
4. Буреннікова Н.В. Теорія та філософія результативності функціонування підприємств як систем: оновлений погляд на шляхи реалізації функцій та управління. Бізнес Інформ. № 6. 2021. С. 190-196.
5. Буреннікова Н. В., Завгородній І. В., Буренніков Ю. Ю. Діяльність промислових підприємств: сутність, морфологія, деякі підходи до вимірювання результатів. Бізнес Інформ. № 10. 2019. С. 122-130.
6. Буреннікова Н.В., Гавриш К.В. Важелі та механізми управління конкурентоспроможністю машинобудівних підприємств. Sectoral research XXI: characteristics and features: collection of scientific papers «SCIENTIA» with Proceedings of the I International Scientific and Theoretical Conference (Vol. 1), March 26, 2021. Chicago, USA: European Scientific Platform. С. 31-36. DOI 10.36074/scientia-26.03.2021;
7. Господарський кодекс України від 16.02.2019 р. № 436-IV URL <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15>
8. Гринчуцький В.І., Карапетян Е.Т., Погріщук Б.В. Економіка підприємства: навчальний посібник. К.: Центр учбової літератури, 2018. 304 с.
9. Економіка підприємства : навч. посіб. / уклад.: Н. В. Романченко, Т. В. Кожемякіна, К. В. Пічик. Київ: НаУКМА, 2018. 304 с.
10. Іванілов О. С. Економіка підприємства: підруч. [для студ. вищ. навч. закл.] К.: Центр учбової літератури, 2019. 728 с.
11. Кодекс законів про працю України. [ht.tps://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text)
12. Кодекс України з процедур банкрутства від 18.10.2018р. (зі змінами і доповненнями) URL <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2597-19#n1753>
13. Козик В.В. та ін. Економіка підприємства: навч. посібник. Львів: Вид-во «Простір-М», 2017. 406 с.
14. Конституція України від 01.01.2020 №254к/96 - ВР URL <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
15. Маслак О.І., Воробйова Л.Д. Економіка промислового підприємства: навч. посіб. К. ЦУЛ, 2016. 172 с.
16. Нікіфорова Л.О. Економіка підприємства. Курс лекцій. Електрон-

ний навч. посібник. Вінниця: ВНТУ, 2016. URL: <http://posibnyky.vntu.edu.ua/eco-2016/index.html>

17. Податковий кодекс України від від 02.12.2010 № 2755-VI // Офіційний сайт Верховної Ради України URL <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>

18. Про інвестиційну діяльність: Закон України від 18.09. 1991р. Дата оновлення: 17.12.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1560-12> (дата звернення 25.02.2021).

19. Цивільний Кодекс України від 13.02.2019р. № 435-IV URL <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>

20. Яркіна Н. М. Економіка підприємства: навч. посіб. К.: Ліра- К, 2017. 596 с.

21. Saleem, M. A. The impact of socio-economic factors on small business success. *Geografia-Malaysian Journal of Society and Space*, 8(1), 2017. P. 24-29.

22. Yarmolenko V., Burennikova N., Pavlov S., Kavetskiy V, Zavgorodnii I. et al. [Practice Analysis of Effectiveness Components for the System Functioning Process: Energy Aspect](#). ISDMCI 2021: Lecture Notes in Computational Intelligence and Decision Making. Springer, Cham. (LNDECT, volume 77). P. 282-296.

Додаткова

1. Буреннікова Н.В., Ярмоленко В. О., Кавецький В.В. Теоретико-прикладні аспекти управління ефективністю інвестицій промислових підприємств з позицій стейкхолдерської теорії: сутність, показники. *Бізнес Інформ.* № 1. 2020. С. 218-229. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2020-1-218-229>.

2. Буреннікова Н.В., Зелінська О.В., Ушкаленко І.М., Буренніков Ю.Ю. Оптимізаційні методи і моделі: навч. посібник. Доповн. та переробл. Вінниця: ВНТУ, 2019. 122 с.

3. Буреннікова Н.В. Управління функціонуванням і розвитком систем: теоретико-прикладні аспекти причин та наслідків Економіка, облік, фінанси та право: аналіз тенденцій та перспектив розвитку: збірник тез доповідей міжнародної науково-практичної конференції (Полтава, 12 лютого 2020 р.): у 5 ч. Полтава: ЦФЕНД, 2020. Ч. 4. 63 с. С. 7-9. <http://www.economics.in.ua/2020/02/4.html>

4. Дмитрієв І. А., Шевченко І.Ю. Економіка підприємства: навчальний посібник для практичних занять і самостійної роботи студентів вищих навчальних закладів. Х.: ХНАДУ, 2018. 292 с.

5. Куцик В. І., Кліпкова О. І. Економіка і управління підприємствами у схемах і таблицях : навчальний посібник. Львів : Вид-во ЛТЕУ, 2020. 316 с.

6. Управління соціально-економічною системою в умовах національ-

них і глобальних викликів : монографія / за ред. І. А. Маркіної. Полтава, 2017. 420 с.

7. Cicea, C., Popa, I., Marinescu, C., & Cătălina Ștefan, S. Determinants of SMEs' performance: Evidence from European countries. *Economic Research-Ekonomska Istraživanja*, 32(1), 2019. P. 1602–1620.

8. Fraser A.M., Chester M.V., Eisenman D. Strategic locating of refuges for extreme heat events (or heat waves) *Urban Clim.* 2018; 25. P. 109–119.

Інформаційні ресурси

1. Законодавство України [Електронний ресурс]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.

2. Система розкриття інформації на фондовому ринку України [Електронний ресурс]. URL: <http://smida.gov.ua>.

3. Бібліотека українських підручників [Електронний ресурс]. URL: <http://pidruchniki.ws>.

4. Yarmolenko V., Burennikova N., Akselrod R. *SEE-Management by the Force of the Process Functioning System Based on the Output-Input Ratio: The Energy Aspect*. In: Babichev S., Lytvynenko V., Wójcik W., Vyshemyrskaya S. (eds). *Lecture Notes in Computational Intelligence and Decision Making*. ISDMCI 2020. Springer, Cham, 2021. Vol. 1246. P. 697-714. URL: https://link.springer.com/chapter/10.1007%2F978-3-030-54215-3_45.

5. Економіка підприємства: курс. URL: <https://prometheus.org.ua/courses-catalog/>

Начальне видання

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ТА ЗАВДАННЯ
для самостійної роботи студентів
з дисципліни «Економіка підприємства»
для студентів першого (бакалаврського) рівня освіти
галузі знань «Управління та адміністрування»
спеціальності «Менеджмент»
Частина 2

Редактор В. Дружиніна
Коректор З. Поліщук

Укладачі: Лариса Дмитрівна Глущенко
Тетяна Миколаївна Пілявоз
Наталія Вікторівна Буреннікова

Оригінал-макет підготовлено Л. Глущенко

Підписано до друку
Формат 29,7 × 42 ¼. Папір офсетний
Гарнітура Times New Roman
Друк різнографічний. Ум. друк. арк.
Наклад пр. Зам. №

Вінницький національний технічний університет,
навчально-методичний відділ ВНТУ.
21021, м. Вінниця, Хмельницьке шосе, 95,
ВНТУ, к. 2201.

Тел. (0432) 59-87-36.

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
серія ДК № 3516 від 01.07.2009 р.

Віддруковано у Вінницькому національному технічному університеті
в комп'ютерному інформаційно-видавничому центрі.

21021, м. Вінниця, Хмельницьке шосе, 95,
ВНТУ, ГНК, к. 114.

Тел. (0432) 59-87-38.

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи